

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan
Socialt arbete med barn och unga SOL 067
Höstterminen 2005

Att bli sedd men inte hörd

En studie om hur barnperspektivet tydliggörs och beaktas vid
handläggning av ekonomiskt bistånd

Angelica Karlsson
Mathilde Petersson

Handledare: Eva Friis

ABSTRACT

The main purpose of this essay was to make a critical study of how the social worker made the child perspective distinct in the administration of the supplementary benefit. To be able to answer this purpose we decided to examine what knowledges, possibilities and what concrete procedures the social workers use in those cases.

We carried out this study by interviewing eight social workers, at a social service office. We also made a study of the documentation in that office, by reading 23 documents. The results were analysed from the theoretical ideas of the three P:s, provision, protection and participation.

The study revealed that children were seen and prioritized in the administration of the supplementary benefit, but that the social worker hardly ever spoke personally to the children. Information about the children were mainly collected by asking the parents about the children's situation and needs. The result of the study showed that the child perspective was used indirectly by asking the parents about the child and by helping the parents to become self-supporting.

INNEHÅLL

INNEHÅLL	3
FÖRORD	5
1. INLEDNING	6
1.1 Problemformulering	6
1.2 Syfte	7
1.3 Frågeställningar	7
1.4 Avgränsningar och definitioner	8
2. METOD	8
2.1 Metoddiskussion	8
2.2 Intervjuernas utformning	9
2.3 Urvalsdiskussion	10
2.4 Genomförandet	11
2.5 Bearbetning och analys av det insamlade materialet	12
2.5 Studiens tillförlitlighet	12
2.6 Etiska överväganden	13
2.7 Källkritik	14
2.8 Uppsatsens disposition	14
3. BARNS RÄTTIGHETER OCH SAMHÄLLETS SKYLDIGHETER	15
3.1 Socialbidragslagstiftningen och barns rättigheter	15
3.2 Samhällets ansvar gentemot barn	16
3.3 Barnperspektiv och barnets bästa	17
3.4 Konsekvenser och kritik i samband med tydliggörandet av ett barnperspektiv	19
3.5 Barnperspektiv vid handläggning av ekonomiskt bistånd	20
4. TIDIGARE FORSKNING	21
4.1 Barnfattigdom i Sverige	22
4.2 Levnadsförhållanden och välbefinnande i familjer med små ekonomiska resurser	22

4.3	Barns egna röster kring ekonomisk utsatthet	23
4.4	Barns position och delaktighet i samhället och i socialt arbete	24
5.	TEORI	25
5.1	De tre P:na, provision, protection, participation	26
6.	RESULTATREDOVISNING	27
6.1	Kunskaper	27
6.1.1	Sammanfattning	30
6.2	Möjligheter	30
6.2.1	Sammanfattning	33
6.3	Tillvägagångssätt	33
6.3.1	Sammanfattning	35
6.4	Resultat av dokumentstudien	35
6.4.1	Sammanfattning	36
7.	ANALYS	36
7.1	Provision	37
7.1.1	Slutsats	38
7.2	Protection	39
7.2.1	Slutsats	40
7.3	Participation	41
7.3.1	Slutsats	42
7.4	Summering	43
8.	SLUTDISKUSSION	44
	KÄLLFÖRTECKNING	47
	BILAGOR	49
	Bilaga 1: Informationsbrev	49
	Bilaga 2: Intervjuguide socialsekreterare	50
	Bilaga 3: Intervjuguide till enhetschef	51

FÖRORD

Det förvärvas inte genom titlar och professurer, det kan heller inte nås genom ihärdigt sökande, för klokhet har ingen ålder, ingen tid och ter sig inte heller alltid vara vad vi tror. En vän från barndomen bistår med sina talande ord: *”Vad som helst kan alltid hända därför är jag lugn”* Muminmamman fångar och beskriver med dessa blygsamma ord våra upplevelser av forskningsprocessen. För det vi bär med oss från denna resa, i arbetet med att skriva och studera ett fenomen är vetskapen om att ständigt vandra på upptäckandets väg. En väg, kantad av såväl glädje och inspiration, som motgång och uppgivenhet. Kanske har den största insikten varit den, att saker och ting inte alltid blivit exakt vad vi föreställt oss, frågeställningar fick överges och problemformuleringen revideras, en stund fick vi öva oss att vila i ovissheten om vart vägen skulle ta oss, men nu när målet är nått, känns erfarenheten av att tillsammans åstadkommit en uppsats som ett kärt minne och en berikande kunskap.

Det bör i sammanhanget tilläggas att Muminmamman för övrigt var en mycket sympatisk kvinna som torde ha potential att bli en utomordentlig socionom, för vem minns inte hur hon genom att se, frigjorde resurser så att den osynliga lilla flickan så sakta växte och en dag fick tillbaka sina konturer och sin röst. Kanske finns det något att lära av vår barndomsvän?

Vi vill framföra ett hjärtligt tack till våra respondenter som möjliggjort denna uppsats. Vi vill även framföra ett tack till vår handledare Eva Friis. Vi vill tacka varandra för den härliga vänskap som vuxit fram oss emellan, som ett led i arbetet med att framställa denna uppsats. Slutligen vill vi tillägna denna uppsats till de barn, runt om i världen vars rättigheter ännu inte vunnit kraft, trots nyskapande konventioner.

Lund, den 4 januari 2006

Angelica Karlsson och Mathilde Petersson

1. INLEDNING

1.1 *Problemformulering*

Den 20 november 1989 satt män och kvinnor, som representerade många av världens stater, samlade i en byggnad, där de enades och antog ett fördrag. Kanske skrevs i denna stund historia, då politiska visioner och påtryckningar men även förhoppningar och drömmar vävdes samman och formulerade ett dokument till skydd för barns rättigheter. Kanske var detta en första station på resan mot barns ökade frigörelse, att bli bemötta som individer med fullt och lika människovärde, att bli bemötta som kompetenta personer som har en önskan att förmedla sina tankar, känslor och sin situation.

Det är utan tvekan så att barn under de senaste åren allt mer kommit i fokus och intresserat såväl politiker som forskare, men tydligast blir barnens framåtskridande när vi bevittnar deras ökade utrymme i den offentliga debatten. Attityder och medvetenhet kring barn och barndomens värde tycks gro och inspirera till förändring, lagar som stärker barnperspektivet har reviderats och upplysning och utbildning har börjat ta form. Barn har som ett led i denna utveckling, allt mer kommit att betraktas som fullvärdiga individer med egna rättigheter. Lagstiftningen betonar att barns intressen skall skyddas på samma sätt som vuxnas. Men har barn av idag en röst, och i sådana fall, blir deras röster hörda?

Att utreda och besluta om rätten till försörjningsstöd är en process som tycks symboliseras av en vuxen människas möte med socialtjänsten, dock är det inget ovanligt att dessa människor har barn. Handläggningen av ekonomiskt bistånd är således en process som också berör barn. Men visst har vuxna i viss mån en föreställning om att barn bör skyddas och inte involveras i detta möte, då ekonomi är något som är vuxna människors ansvar? Att förtydliga ett barnperspektiv i denna verksamhet innebär enligt Socialstyrelsen (2003) att barns situation även skall uppmärksammas då föräldrarna vänder sig till socialtjänsten för att ansöka om ekonomiskt bistånd. Så hur gör socialsekreterare som handlägger ekonomiskt bistånd för att tydliggöra ett barnperspektiv i mötet med barnfamiljer? Genom studien önskas uppnå en fördjupad kunskap i, *om* och i så fall *hur* socialsekreterarna gör för att förtydliga ett barnperspektiv samt för att uppmärksamma och belysa barns livssituation i familjer med ett långvarigt ekonomiskt bistånd. Ambitionen är att försöka fånga och frilägga handläggarnas upplevelser och tankar kring vilka möjligheter, kunskaper och tillvägagångssätt de har i detta

arbete, för att sedan inta ett kritiskt perspektiv och granska hur och i vilken mån barn synliggörs vid denna form av myndighetsutövning.

1.2 Syfte

Uppsatsens övergripande syfte är att utifrån ett kritiskt perspektiv analysera och diskutera möjligheten att för socialsekreteraren att tydliggöra och tillämpa ett barnperspektiv i samband med handläggning av ekonomiskt bistånd. Det preciserade syftet är att undersöka vilka möjligheter, kunskaper och tillvägagångssätt handläggare inom socialtjänsten upplever sig ha för att tydliggöra ett barnperspektiv, att uppmärksamma och tillgodose barns behov, i ärenden som gäller familjer med ett långvarigt ekonomiskt bistånd.

1.3 Frågeställningar

- Hur tar sig ett tydliggörande av ett barnperspektiv uttryck i samband med handläggning av ekonomiskt bistånd?
- Hur förhåller sig detta resultat till lagstiftningen och den aktuella forskningens tolkningar av barnperspektivet?
- Vilken yrkesmässig kompetens, erfarenhet och kunskap tycker socialsekreterarna krävs för att tillämpa ett barnperspektiv i handläggningen av ekonomiskt bistånd?
- Upplever socialsekreterarna att de har de kunskaper som krävs?
- Vilka möjligheter och vilket stöd upplever socialsekreterarna sig ha, från organisationen, arbetsledare och kolleger, för att fatta beslut där barns bästa beaktas?
- Vilka faktiska möjligheter har socialsekreterarna, det vill säga vilka modeller, rutiner och verktyg använder de sig av för att kunna belysa barnets livssituation?

1.4 Avgränsningar och definitioner

I framställningen av uppsatsen används orden socialsekreterare och handläggare synonymt, så även orden socialbidrag, ekonomiskt bistånd och försörjningsstöd. En utgångspunkt i studien är att socialsekreterarna ska ha handlagt ekonomiskt bistånd gällande familjer med ett långvarigt bidragsberoende, vilket i studien definieras som mer än sex månader i följd, detta har likaså gällt för de dokument som varit föremål för dokumentstudien. Barn har i studien, i likhet med FN:s barnkonvention definierats som människor upp till 18 år.

2. METOD

2.1 Metoddiskussion

I detta kapitel beskrivs och motiveras vilka vetenskapliga metoder och verktyg denna samhällsvetenskapliga studie utgår från. Nedan ges en kort redogörelse för vilka tillvägagångssätt som använts och hur urvalet av respondenterna sett ut. Slutligen sker en kort reflektion kring de etiska förhållningssätt som genomlyst undersökningen.

Då undersökningens syfte är att nå en fördjupad kunskap om vilka möjligheter och i vilken mån handläggare av ekonomiskt bistånd tydliggör ett barnperspektiv i mötet med familjer med ett långvarigt beroende av ekonomiskt bistånd, var det naturligt att använda den kvalitativa metoden med kvalitativa forskningsintervjuer som instrument. För att komplettera och bredda de resultat som framkom i intervjuerna genomfördes utöver dessa en dokumentstudie i syfte att undersöka vad socialsekreterarna skriver om barn i dokumentationen i samband med ekonomiskt bistånd. Den valda metoden är till hjälp i eftersträvandet att nå kunskap om handläggarnas subjektiva upplevelser (Larsson, Lilja & Mannheimer, 2005). Som forskare med ett kvalitativt synsätt har vi försökt att se världen med handläggarnas ögon för att sedan, utifrån ett hermeneutiskt synsätt, försöka att förstå och tolka den beskrivande data som respondenternas verbala utsagor givit oss.

Enligt Repstad (1999) innebär den kvalitativa metoden att forskaren går på djupet i en speciell miljö, där miljön studeras som en helhet utifrån sina olika särdrag och de enskilda individernas upplevelser av denna. Det är utifrån en önskan att få en djup och nyansrik bild av respondenternas tankar, känslor och upplevelser som vi valt att använda oss av kvalitativa intervjuer. Att genomföra en undersökning baserad på mer kvantitativa aspekter som till

exempel enkäter hade givit en större andel respondenter, dock hade det insamlade materialet saknat det djup som eftersträvas i studien.

Enligt Denscombe (2000) är en av den kvalitativa metodens fördelar datamaterialets "täta" och detaljrika beskrivningar. Detta blev användbart i studien då det fanns en önskan om att göra en nära och ingående analys av socialsekreterarnas upplevelser. Det kan dock diskuteras hur generaliserbar en kvalitativ studies slutsatser är, då tolkningen av empirin är kopplad till forskarens identitet och förförståelse, vilket kan medföra en risk för en förenkling av sociala fenomen. Denscombe betonar att kvalitativ data är ett resultat av en tolkningsprocess, där forskarens identitet, värderingar och övertygelser inte helt kan elimineras i analysen och slutresultatet (ibid). Processen med att medvetandegöra våra egna föreställningar och värderingar kring ämnets problematik har skett parallellt med att vi under studiens litteraturgenomgång och datainsamling, omvärderat och inhämtat nya kunskaper och erfarenheter i ämnet. Vi vill dock peka på att vi hade väldigt varierade förkunskaper inom området, där en av studiens författare hade en större erfarenhet kring hanteringen av ekonomiskt bistånd än den andra, vilket vi återkommer till i samband med diskussionen kring studiens tillförlitlighet.

Den kvalitativa forskningsprocessen har i likhet med vad Larsson, Lilja och Mannheimer (2005) betonar, kännetecknats av upptäckandets väg, forskningsfrågor har omformulerats och kommit till, lika så har tänkta tillvägagångssätt och infallsvinklar under resans gång av olika anledningar fallit bort, reviderats och övergivits.

2.2 *Intervjuernas utformning*

Som konstaterats tidigare, utgår studien från kvalitativa intervjuer. Respondenterna i studien har varit delaktiga i semistrukturerade intervjuer, vilket enligt Denscombe (2000) kännetecknas av att intervjuaren har en färdig lista med frågor. I studien användes en intervjuguide med ämnen som skulle behandlas och frågor som skulle besvaras. Valet av semistrukturerade intervjuer byggde på en tanke om att genom flexibilitet och öppenhet skapa förutsättningar för respondenten att utveckla sina egna idéer och tankar, att kunna tala mer utförligt och förutsättningslöst kring de ämnen som togs upp. Därigenom betonades också, att det var socialsekreterarnas synpunkter som var intressanta i sammanhanget. I studien

genomfördes personliga intervjuer, där vi i rollen av intervjuare mötte respondenterna och ledsagade dem genom intervjuprogrammet. Bell (2000) påpekar betydelsen av att noggrant planera och förbereda intervjuens praktiska rammar och utformningen av intervjufrågorna.

Enligt Bell (2000) bör forskaren vara vaksam över hur frågor formuleras, detta för att undvika ledande, långa och värderande frågor, vilka kan färga respondentens svar. Vi reflekterade över frågornas ordning, då de enligt Bell är av vikt när det gäller att etablera en kontakt med intervjupersonen. Intervjuguiden var ett stöd vid intervjuerna men följdes inte strikt, då det är betydelsefullt att det tillåts att ställa följdfrågor så att respondenterna ges möjlighet att fördjupa sina tankar.

Frågorna i intervjuerna strukturerades enligt tre teman: kunskaper, möjligheter och tillvägagångssätt, då dessa var betydelsefulla för studiens vidare framställning och för att kunna besvara forskningsfrågorna och organisera resultatet. Det första temat *kunskaper* innefattar socialsekreterarnas generella och allmänna kunskaper om barn och barnperspektivet. Det andra temat åskådliggör vilka *möjligheter* socialsekreterarna upplever att de har för att kunna tydliggöra ett barnperspektiv och beakta barnets bästa i verksamheten. I sammanhanget lyfts det fram vilket stöd de upplever sig ha från organisation, arbetsledning och kollegor för att förankra detta synsätt. Det sista temat presenterar de faktiska *tillvägagångssätt* socialsekreterarna upplever att de har i det praktiska arbetet med handläggningen av ekonomiskt bistånd och i mötet med familjerna som är aktuella på avdelningen. Vi strävar efter att lyfta fram vilka verktyg och metoder som används för att tydliggöra ett barnperspektiv. Dock bör det påpekas att dessa tre utgångspunkter i viss mån överlappar varandra och de inte helt går att särskilja från varandra.

2.3 Urvalsdiskussion

Denscombe (2000) understryker i sin diskussion om val av respondenter, att de människor som ingår i ett urval har en tendens att medvetet väljas mot bakgrund av att de har något speciellt att bidra med, har en unik inblick eller en särskild position. Då syftet med studien var att undersöka hur de som handlägger ekonomiskt bistånd tydliggör ett barnperspektiv i mötet med familjer med ett långvarigt beroende av försörjningsstöd, valdes respondenterna

medvetet ut utifrån att de i egenskap av sin profession kommer i kontakt med dessa arbetsuppgifter.

Vi gjorde således ett strategiskt urval av sju socialsekreterare och en enhetschef verksamma på en avdelning för ekonomiskt bistånd, vid en socialförvaltning i en medelstor svensk kommun. Det arbetar mellan 20 och 30 socialsekreterare på avdelningen och samtliga tillfrågades om de ville medverka i studien. De som till sist blev respondenter i studien, var de åtta personer som vid förfrågan tackade ja till att delta i undersökningen.

I dokumentstudien gjordes ett slumpmässigt urval av 23 akter gällande barnfamiljer som uppburit ekonomiskt bistånd under minst sex månader i följd. Samtliga familjer har varit aktuella inom avdelningen under år 2005. För att få fram de valda akterna gjordes en sökning i databasen där först alla ärenden som uppbär ekonomiskt bistånd kom fram, av dessa markerade enhetschefen de ärenden där hon visste att det fanns barn. Därefter valdes var femte ärende ut och granskades. Alla handläggare i intervjuerna var representerade bland de akter som granskades.

Vi valde att genomföra studien i den aktuella kommunen då den ligger i vårt närområde och då en av oss sedan tidigare har en kontakt där, vilket därmed innebar en ökad tillgänglighet för oss att utföra vår studie. Således har vi i sammanhanget även använt ett bekvämlighetsurval.

2.4 Genomförandet

Redan på planeringsstadiet av uppsatsen tog en av författarna, som sedan tidigare har kontakt med avdelningen för ekonomiskt bistånd, kontakt med en chef för avdelningen för att förankra och undersöka intresset av att genomföra en studie på arbetsplatsen. Efter medgivande togs kontakten med respondenterna, som fick information om att intervjun beräknades ta cirka 60 minuter. Intervjuerna visade sig dock senare ta något kortare tid. De bokades in och genomfördes förhållandevis omgående, med viss spridning beroende på respondenternas tid och arbetsbelastning. Samtliga intervjuer genomfördes på respondenternas arbetsplats, vanligen på handläggarens kontor. Denscombe (2000) betonar vikten av att arrangera en god mötesplats, som möjliggör en god interaktion mellan

intervjuare och respondent. I samtliga fall kunde de tillgängliga lokalerna erbjuda en lugn och avslappnad miljö. Under intervjuerna gjordes ljudupptagningar, vilket enligt Denscombe erbjuder en permanent och fullständig dokumentation, utrustningen gav möjlighet att helt fokusera på interaktionen och samspelet i samtalet. Vi är dock medvetna om den inverkan denna form av utrustning kan ha på olika respondenter. Denscombe påpekar att vissa blir skygga och nervösa, medan andra inte tycks påverkas (ibid).

Dokumentstudien genomfördes genom att de utvalda akterna studerades utifrån två formulerade frågor. *Hur förhåller sig det socialsekreterarna säger att de skriver, till det de faktiskt skriver i dokumenten? Hur tydliggörs barnen i socialsekreterarnas bedömningar och beslut?* För att söka svar på dessa frågor studerades det som socialsekreterarna skrivit under maximalt ett år tillbaka i journalerna. Då journalerna var mycket omfattande, söktes information om barnen i delar där det ansågs rimligt att barnen nämnts. Mot bakgrund av detta valdes till exempel utbetalningsbilden och beräkningarna bort.

2.5 Bearbetning och analys av det insamlade materialet

I snar anslutning till intervjutillfällena transkriberades materialet, vilket medförde att vi kom i ”närkontakt” med insamlad data för att i ett tidigt skede kunna strukturera och hitta teman i empirin, som sedan kunde kopplas till undersökningens problemställningar.

Materialet från såväl intervjuerna som dokumentstudien bearbetades i två steg, där det första steget innebar en resultatredovisning som strukturerades utifrån tre teman; kunskaper, möjligheter och tillvägagångssätt. Sedan analyserades resultatet med hjälp av vår teoretiska begreppsapparat, de 3 P:na, provision, protection och participation (se kap. 5).

2.5 Studiens tillförlitlighet

Denscombe (2000) understryker i sitt resonemang att tillförlitlighet är ett kriterium som påvisar huruvida forskningsinstrumenten är neutrala till sin verkan, om en studie vid ett annat tillfälle, men tillämpad på samma objekt skulle kunna ge samma resultat. Vid kvalitativ forskning spelar forskarens jag en viktig roll vid såväl produktionen som tolkningen av insamlad data. Larsson, Lilja och Mannheimer (2005) framhäver på ett liknande sätt att

forskaren i den kvalitativa forskningsprocessen i sig både är ett mätinstrument och en tolkare av mening under analysen.

Genom en kvalitativ intervjumetod gav respondenternas beskrivningar en inblick i deras ”livsvärld”, deras tankar och upplevelser. Vid intervjusituationen skapas det en relation mellan forskare och respondent som kan vara mycket svår om inte omöjlig att återskapa, vilket är en faktor som kan medföra att reliabiliteten i studien troligtvis blir relativt låg (Denscombe, 2000). Vi har försökt att ha en objektiv och neutral attityd till respondenterna, för att inte påverka svaren i någon riktning, samt att vara reflexiva över hur våra egna förkunskaper, värderingar och vår identitet påverkar vårt sätt att tolka och dra slutsatser. Man bör dock vara medveten om att det inte alltid går att garantera objektivitet, då det ter sig omöjligt att närma sig någonting utan egna föreställningar. I undersökningen har det ständigt funnits en aktiv strävan mot insikt och medvetandegörande. Då en av författarna i studien gjort sin praktik på en avdelning för ekonomiskt bistånd och därmed har en bred förkunskap i ämnet, har vi sett denna process som ytterst betydelsefull.

Larsson, Lilja och Mannheimer (2005) refererar till Kvale som menar att den kvalitativa metodens validitet är kopplad till undersökarens hantverksskicklighet, vilket i sig är beroende av forskarens förmåga att ifrågasätta och teoretiskt tolka upptäckterna. Vi bedömer att studien har relativt hög validitet, men vill dock betona att studien utifrån sin småskalighet inte ger möjlighet till att göra långtgående generaliseringar eller dra allmänna slutsatser.

2.6 Etiska överväganden

Att samtala med handläggare av ekonomiskt bistånd kring deras möjligheter, kunskaper och tillvägagångssätt för att tydliggöra ett barnperspektiv i mötet med familjer är ett ämne som vi inte bedömt som känsligt. Vi har upplevt att handläggarna har kunnat tala fritt, utan att vara rädda för att bli missförstådda. I likhet med de etiska riktlinjer som Larsson, Lilja och Mannheimer (2005) framhäver i samband med kvalitativ forskning, var vi såväl genom det utskickade informationsbrevet, som i samband med intervjuerna noggranna med att informera respondenten om det allmänna syftet med undersökningen. De gavs möjlighet att samtycka till att delta i studien i samband med att de tackade ja till att medverka. Vidare framfördes det att de data som intervjupersonerna beskrev skulle behandlas konfidentiellt, det vill säga att

informationen inte kommer att användas i något annat syfte eller sammanhang utöver uppsatsens publicering. Detta innebär också att de ljudupptagningar som genomförts, efter transkribering skulle förstöras samt att redovisningen av resultatet i rapporten skulle ske på ett sätt som inte röjde uppgiftslämnarens identitet. Respondenterna avidentifierades, då det utifrån studiens syfte är oviktigt vem de är eller i vilken kommun de arbetar, detta var också en önskan från respondenterna. Vi har varit noggranna med att följa de etiska riktlinjer som Vetenskapsrådet (2002) rekommenderar för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. Dessa riktlinjer överensstämmer med de principer vi utgått från ovan.

2.7 Källkritik

Som källor i studien användes en variation av böcker, avhandlingar, antologier och vetenskapliga artiklar, som alla på något sätt berör det studerade området. I studien eftersträvades att referera till en bredd av forskare med olika former av akademisk bakgrund; en är psykolog, några har juridisk bakgrund, en är rättsociolog och flera är socionomer med forskarutbildning. Vi bedömer detta som en styrka i materialet, då det framkommer olika perspektiv på barns situation, på tolkningar av den sociala lagstiftningen och på förankringen av ett barnperspektiv i det sociala arbetet. En svaghet är att en del av källorna används mer än andra, vilken kan medföra att vissa perspektiv framkommer tydligare än andra. Kritik kan även riktas mot att litteraturen i vissa fall är av ett något äldre datum, denna har dock ändå använts mot bakgrund av att den bedömts som betydelsefull för studien.

Socialstyrelsens rapporter har frekvent använts i studiens framställning. Dessa ger en bild av det berörda området, dock kan det diskuteras om dessa rapporter är politiskt styrda och vilka konsekvenser det får för innehållet. Källkritik kan riktas mot avsaknaden av internationell forskning i studien, men det kan i sammanhanget ifrågasättas huruvida internationella forskningsresultat hade kunnat appliceras på svenska förhållanden.

2.8 Uppsatsens disposition

Uppsatsens vidare disposition inleds med ett kapitel om den sociala lagstiftningen, som berör barn, då detta sätter studien i ett juridiskt sammanhang. Vidare följer ett kapitel om den forskning som berör barn i familjer med ekonomiskt bistånd. I detta kapitel åskådliggörs även den kritik som en del forskare framför i relation till förankringen av barnkonventionens

principer och till förtydligandet av ett barnperspektiv i samhället. De teoretiska begrepp som används i analysen presenteras i ett teorikapitel, som följs av resultatredovisningen och en analys av studiens empiri. Varje kapitel i uppsatsen inleds med en kort beskrivning av det som det aktuella kapitlet avhandlar för att underlätta för läsaren.

3. BARNS RÄTTIGHETER OCH SAMHÄLLETS SKYLDIGHETER

I detta kapitel presenteras de rättsliga förutsättningar som barn har i dagens samhälle. Vidare ges en bild av barns delaktighet i socialt arbete.

3.1 Socialbidragslagstiftningen och barns rättigheter

Björn Halleröd (2000) understryker att socialbidraget ofta illustreras som välfärdssamhällets sista skyddsnet, vars uppgift är att fånga upp individer som inte lyckats etablera sig i andra delar av försörjningssystemet. Socialbidraget utgör således ett komplement till socialförsäkringarna och utgår när de generella stödformerna inte är tillräckliga eller av någon annan orsak inte kan utgå. Socialbidragets syfte är att träda in under en kortare period av försörjningssvårigheter, i syfte att garantera den enskilde en skälig levnadsnivå (SOU, Handbok om ekonomiskt bistånd, 2000).

Rätten till ekonomiskt bistånd fastslås i 2001 års socialtjänstlag, 4 kap SoL (2001:453).

”1 § Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.

Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter till att leva ett självständigt liv.” (SoL 4 kap 1 §)

”2 § Socialnämnden får ge bistånd utöver vad som följer av 1 § om det finns skäl för det.” (SoL 4 kap 2 §)

I 4 kap 3 § SoL framkommer vilka kostnader som försörjningsstödet skall täcka.

*”3 § Försörjningsstöd lämnas för skälig kostnad för
1. Livsmedel, kläder och skor, lek och fritid, förbrukningsvaror, hälsa och hygien, samt dagstidning, telefon och TV- avgift.*

2. Boende, hushållsel, arbetsresor, hemförsäkring samt medlemskap i fackförening och arbetslöshetskassa” (SoL 4 kap 3 §)

Vad som definieras som en skälig levnadsnivå inryms inte i lagstiftningen, vilket hänvisas till att begreppets innebörd är föränderligt över tid och påverkas av rådande förhållanden samt den situation som den som uppstår bistånd lever i. (A Andersson 2004)

Den första punkten i 3 § utgör den så kallade riksnormen, som baseras på konsumentverkets årliga beräkningar. Det ekonomiska biståndet inkluderar även de utgifter som faller under punkt 2, vilken avser skäliga kostnader för ett antal återkommande utgiftsposter. Konsumentverkets kalkyleringar skall återspegla en skälig konsumtionsnivå, beloppen baseras med avseende på hushållets storlek och medlemmarnas ålder, varför beloppet kan variera från hushåll till hushåll. Principen är att beloppet skall täcka de omkostnader som bör finnas i ett hushåll, för att de på ett skäligt sätt skall kunna ombesörja sina vardagsbehov (ibid). Begreppet livsföring i övrigt innefattar det som krävs för att människor skall uppnå en skälig levnadsnivå, men som inte inryms i det preciserade försörjningsstödet. Det rör sig vanligen om tillfälliga eller oväntade utgifter.

En av socialtjänstens huvuduppgifter är sammanfattningsvis enligt lag, att bistå den enskilde att kunna klara sig själv, eller hjälp till självförsörjning. I avvaktan på att detta möjliggörs har den enskilde individen rätt att få sin ansökan om ekonomiskt bistånd utredd och om grunder finns, rätt till ekonomiskt stöd. Socialtjänstens insatser skall avhjälpa det aktuella behovet av samhälleligt försörjningsstöd, men även verka för att den enskilde också i framtiden kan klara sin försörjning (Socialstyrelsen, 2000).

I den nuvarande socialtjänstlagen som trädde i kraft den 1 januari 2002, fastslås att det sociala arbetet skall bedrivas utifrån en helhetssyn, men med fokus på den enskildes situation, (ibid).

3.2 Samhällets ansvar gentemot barn

En definitionen av barns behov och intressen finns föreskrivna i 6 kap. 1 § föräldrabalken (FB), den säger:

”Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling”. (FB 6 kap 1§)

Edlund (1992) betonar att dessa grundläggande bestämmelser i föräldrabalken skall ligga till grund för socialnämndens uppdrag att bevaka att barn får sina rättigheter tillgodosedda eller att samhället, då behov kräver det bistår dem med skydd och stöd av skilda slag.

Rembe och Lindh (1992) understryker att föräldrar enligt FB 7 kap 1 § är skyldiga att försörja sina barn, men att samhället, när föräldrarna inte kan klara av sin försörjningsplikt, också har ett ansvar för barnen.

Allmänna mål som reglerar socialtjänstens verksamhet för barn och ungdomar återfinns i 5 kap 1 § SoL, där det bland annat fastslås att socialnämnden har det yttersta ansvaret att representera barnets välfärd i kommunen, vidare har nämnden ett ansvar att utreda utsatta barns behov och intressen.

Vid 1997 års revidering av socialtjänstlagen kompletterades lagen med vad Friis (2003) benämner som ett ”uttryckligt” barnperspektiv, ett komplement av två bestämmelser som kommer till uttryck i 1 kap 2 § SoL.

”När åtgärder rör barn skall det särskilt beaktas vad hänsyn till barnets bästa kräver 1 §, samt skall barns inställning så långt det är möjligt klarläggas och hänsyn tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad 9 §” (SoL 1 kap 2 §)

3.3 Barnperspektiv och barnets bästa

FN:s konvention om barnets rättigheter fastställer barns mänskliga rättigheter och understryker de skyldigheter som åligger föräldrar och samhället (Hammarberg, 1995). Sveriges riksdag ratificerade barnkonventionen 1990 och lagen togs i kraft samma år. I praktiken medför ratificeringen av konventionen, att de grundprinciper om barns rättigheter som anges i fördraget skall prioriteras, tillämpas och efterlevas på alla nivåer i samhället. Målsättningen är att barnkonventionen, dess intentioner och principer skall finnas med och genomsyra alla beslutsprocesser som rör barn (ibid).

Barnkonventionen består av sammanlagt 54 artiklar, varav fyra (se tabell 1) utgör de grundläggande principerna, som utgör en bas för hur de övriga artiklarna i konventionen skall tolkas och tillämpas. Det är dock viktigt att understryka att samtliga artiklar är en del av en helhet, där de skilda artiklarna och grundprinciperna kompletterar varandra (Hammarberg, 1995).

Artikel 2	Artikel 3	Artikel 6	Artikel 12
Barnets rätt till likvärdiga villkor	Barnets bästa	Barnets rätt till liv och utveckling	Barnets rätt att komma till tals.

Tabell 1: Barnkonventionens fyra grundläggande principer

Barnkonventionens artiklar är indelade i rättighetsgrupper, medborgerliga och politiska rättigheter samt ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. De medborgerliga och politiska rättigheterna är absoluta, vilket innebär att de omgående skall respekteras och gälla för alla länder som ratificerat fördraget, oavsett utvecklingsnivå eller tillgång till ekonomiska resurser. Exempel på rättigheter som faller under denna grupp är bland annat rätten till liv, yttrandefrihet, religionsfrihet och liknande. De ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna, som till exempel rätten till mat, kläder, bostad, hälsa och utbildning är rättigheter som de stater som antagit fördraget förbundit sig att förverkliga utifrån sin yttersta förmåga (Hammarberg, 1995).

Till de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna hör rätten till goda livsbetingelser, vilket inkluderar rätten till sjukvård, socialförsäkring samt att barnen får leva på en skälig levnadsnivå, men även barns rätt till vila, lek och fritid befasts i konventionen (A Andersson, 2004).

Hammarberg (1992) talar om två fundamentala tankar bakom barnkonventionen, dels att barn har ett fullt och lika människovärde men även att barn, speciellt när de är yngre, är sårbara och i behov av särskilt stöd för att de skall kunna åtnjuta sitt fulla människovärde. Hammarberg betonar också att hänsyn bör tas till barnets åsikter i samband med frågor som rör dem själva. En central mening i konventionen är enligt Hammarberg att barnet med

hänsyn av ålder och mognad skall ges rätt att bilda sig en uppfattning och uttrycka sina åsikter.

Hammarberg (1992) anser vidare att begreppet barnperspektiv formas av den attityd som går att utläsa i barnkonventionen. Trots att formuleringarna ibland är vaga innebär konventionen att barn ges en egen identitet, vid vissa beslut även separat från vårdnadshavarna. Genom konventionen har det fastställts en definition av vilka barns rättigheter är, en universell definition som är riktad mot det enskilda barnet, men som enligt Hammarberg kan få större politiska konsekvenser om den respekteras. Enligt Rasmusson och Andersson (2001) förmedlar konventionens barnsyn att barndomen har ett värde i sig och att barn är att betrakta som aktiva subjekt, kompetenta och handlingskraftiga att påverka sin livssituation. Hindberg (1999) betonar på ett liknande sätt att konventionen uttrycker vår tids samhälleliga barnperspektiv och refererar till *Barn i fokus-projektets* slutsatser om att ett barnperspektiv inom socialt arbete i praktiken innebär att de vuxna ser barnet, att de strävar efter att förstå det och beslutar om åtgärder som bedöms vara till barnets bästa.

3.4 Konsekvenser och kritik i samband med tydliggörandet av ett barnperspektiv

I barnkonventionen betonas i första hand föräldrarnas ansvar att utifrån sina ekonomiska resurser tillförsäkra barn sådana livsvillkor som krävs för deras utveckling. Om föräldrarna är oförmögna till det har samhället en skyldighet att vidta åtgärder som underlättar för föräldrarna att ta detta ansvar. En sådan skyldighet kan enligt A Andersson (2004) vara att erbjuda ekonomiskt bistånd om föräldrarna själv saknar förmåga att försörja familjen. Författaren påpekar att barns bästa inte är ett statiskt begrepp, utan en definition vars innehåll varierar över tid, ett begrepp som måste ses utifrån sitt sociala och kulturella sammanhang. Andersson och Hollander (1996) beskriver även de, vidden i begreppet barns bästa, en definition som enligt författarna är situations- och sammanhangsbunden. Det som är barnets bästa för ett barn kanske har en annan utgång för ett annat barn. Barnets bästa är således enligt Andersson och Hollander en tämligen vag formulering som ger utrymme för olika tolkningar. Något som enligt forskarna resulterar i att socialsekreterare kan ha svårt att avgöra vad som är bäst för barnet, vilket i sin tur leder till olika bedömningar i handläggningen av olika ärenden.

Barnperspektivets införlivande i socialtjänstlagen är enligt A Andersson (2004) en direkt konsekvens av FNs barnkonvention. Syftet med att tydliggöra ett barnperspektiv är att ta reda på hur barnet upplever och uppfattar sin situation samt den eventuella påverkan som socialtjänstens beslut eller åtgärder kan få. A Andersson betonar socialtjänstens ansvar att uppmärksamma hur barn påverkas av ett beslut, förslag till lösningar måste vägas mot varandra. Barnets bästa skall vara en ledstjärna som beaktas, utreds och redovisas även om det inte alltid är avgörande för det beslut som sedan tas.

Andersson och Hollander (1996) understryker begreppets mångtydlighet och anser att ett barnperspektiv handlar om att låta barnet komma till tals, att bevaka barnets rätt samt att beakta barnets bästa. Andersson och Hollander (ibid) hävdar vidare att begreppet även kan handla om att föra en dialog med barnet, att därmed se ur ett enskilt barns synvinkel. Författarna betonar att det inte är tillräckligt att se utifrån ett vuxenperspektiv och vad den vuxne anser vara det till bästa för barnet.

3.5 Barnperspektiv vid handläggning av ekonomiskt bistånd

Regeringen har enligt Socialstyrelsen (2003) påpekat behovet av att implementera ett barnperspektiv även vid handläggningen av ekonomiskt bistånd.

”Ett stärkt barnperspektiv inom socialtjänsten innebär också det omvända förhållandet. Det betyder att även barnens situation bör uppmärksammas när vuxna vänder sig till socialtjänsten med en ansökan om ekonomiskt bistånd eller annat bistånd till familjen.” (Socialstyrelsen, 2003 s 15).

I Socialstyrelsens rapport (2003) *Barnperspektiv vid handläggning av ekonomiskt bistånd* framför man att barnperspektivet framför allt varit aktuellt då barn själv varit föremål för socialtjänstens insatser. I handläggningen av ekonomiskt bistånd har barnperspektivet inte på samma sätt tydliggjorts, då det är de vuxna som ansöker om bistånd och därigenom står i fokus för utredningen. Barnkonventionen har medfört att en ny syn på barn som självständiga individer som besitter egna rättigheter, har fått större utrymme. Det blir därför emellertid logiskt att barn skall uppmärksammas i handläggningen av ekonomiskt bistånd.

I Socialstyrelsens rapport (2003) hänvisas det till SOU-rapport 1999:97 som understryker att ett barnperspektiv säkerställs genom att barn synliggörs i utredningar. Vad gäller familjer med långvarigt behov av ekonomiskt bistånd framhåller de följande:

”Detta synsätt innebär inte en mer generös behovsbedömning för barnfamiljer med långvarigt socialbidragsberoende. Men med en individuell behovsprövning som grund för rätten till socialbidrag bör man ta särskild hänsyn till vad barnens bästa kräver i sådana situationer där de kan anses mer utsatta än vad som kan anses vara normalt för andra barn.” (Socialstyrelsen, s 16)

I Socialstyrelsens rapport understryks vikten av att ta hänsyn till vad barnets bästa kräver, vilket exempelvis kan innebära att man bevakar barns behov inom särskilt betydelsefulla områden till exempel boende, umgänge med föräldrar, hälsa och fritidsaktiviteter med mera (Socialstyrelsen, 2003).

Då syftet med ekonomiskt bistånd är att träda in en kortare tid för att försäkra den enskildes försörjning, är det ett viktigt mål att aktivt arbeta för att familjen skall bli självförsörjande. Socialsekreteraren arbetar därigenom indirekt för att understödja ett barnperspektiv, genom att motivera och stärka föräldrarna i riktning för egen försörjning (Socialstyrelsen, 2003). Det betonas att det vid ekonomiskt bistånd är föräldrarnas ekonomiska situation som skall utredas, men att det är av betydelse att även uppmärksamma barnens situation, speciellt när det berör barn i familjer med ett långvarigt ekonomiskt bistånd. Det noteras dock att en ökad uppmärksamhet gällande barnens behov inte innebär att socialtjänsten skall genomföra barnavårdsutredningar, dock att man vid handläggningen skall se en tydlig koppling och ett resonemang kring hur familjens ekonomiska villkor påverkar barnet. Vidare betonas i Socialstyrelsens rapport vikten av den centrala informationsskyldigheten, att socialsekreterarna vid handläggningen informerar familjen om möjligheten att ansöka om bistånd utöver det som ingår i försörjningsstödet (ibid).

4. TIDIGARE FORSKNING

I detta avsnitt ges en kort bakgrund till undersökningen och ämnet kommer att sättas i sitt sammanhang. Genom en litteraturoversikt över aktuell forskning skapas en bild av kunskapsläget och de diskussioner och resonemang som förs inom området.

4.1 Barnfattigdom i Sverige

Salonens forskningsprojekt *Barnfattigdom 2003* som bygger på insamlad data från år 2002, är den senaste tillgängliga statistiken. I rapporten definieras barn och familjers ekonomiska utsatthet efter två oberoende mått, låg inkomststandard och socialbidrag. Utgångspunkten är att inga barn i Sverige skall behöva växa upp i en familj med låg inkomststandard eller vara beroende av socialbidrag för sin ekonomiska överlevnad, detta i överensstämmelse med rätten till den levnadsstandard som behövs för barns gynnsamma utveckling. Enligt Salonen (2003) erbjuder de två måtten en fördjupad möjlighet att följa brister i barns ekonomiska grundtrygghet. Låg inkomststandard är en direkt spegling av hushållsekonomin, medan socialbidrag påverkas av olika samhällspolitiska åtgärder. Salonens rapport visar en utveckling som är såväl positiv som negativ. Trots att barnfattigdomen har fortsatt att minska efter de turbulenta åren på slutet av 1990-talet, lever idag fortfarande en kvarts miljon barn i Sverige i en fattig familj. Utvecklingen visar enligt Salonen att skillnaden mellan rik och fattig ökar, likaså skillnaden mellan barn med svensk och utländsk bakgrund, så även skillnaden mellan barn till ensamstående och barn med två sammanboende föräldrar. Rapporten påvisar en tydlig trend där barn till ensamstående och barn till utrikesfödda föräldrar löper en betydligt större risk att leva i fattigdom (ibid).

4.2 Levnadsförhållanden och välbefinnande i familjer med små ekonomiska resurser

Hjort och Salonen (2000) illustrerar i sin studie, hur barnfamiljer med knapp ekonomi upplevt 1990-talets förändringar gällande boende och levnadsvillkor i stort. Resultatet av Hjort och Salonens forskning ger en tydlig bild av hur barnfamiljerna i studien alla förenas i sin gemensamma upplevelse av otillräcklighet.

”att inte kunna erbjuda framförallt sina barn villkor som man uppfattar som normala och nödvändiga för dess framtida utveckling och välgång” (Hjort och Salonen, 2000, s 13).

Forskarnas slutsatser i studien vittnar om allt mer ojämlika levnadsvillkor och hur dessa långsiktigt bäddar för att barnen påverkas i utbildningsval och etableringsmönster och liknande. Hjort och Salonen (2000) betonar att många av dessa barn tenderar att hamna i underläge redan i tidig ålder. De har i sin studie påvisat att det finns en tydlig tendens till

social utestängning, som enligt författarna kan betraktas som en kombination av låga inkomster, svaga positioner i arbetslivet och en hänvisning till det offentliga försörjningssystemet. Hjort och Salonen anser vidare att barnfamiljernas problematik delvis även kan tolkas som en etableringsproblematik. Det finns enligt författarna en alarmerande uppgivenhet hos många av föräldrarna i studien. Att leva under knappa förhållanden tycks enligt studien allt som oftast innebära en känsla av permanent otillräcklighet, att pengarna aldrig räcker till. Vardagen präglas av järnhårda och ofta omöjliga prioriteringar, där barnen ofta kommer först och där inköp för de vuxnas egen del ofta är förknippat med dåligt samvete (ibid).

Hjort och Salonens (2000) forskning visar att familjernas pengar ofta tar slut och hur de då tvingas att låna av släkt och vänner om möjlighet finns, men beskriver samtidigt hur detta är förenat med en stor känsla av skam, att i vuxen ålder inte kunna klara sig själv. Knapp ekonomi skapar en ständig oro och ekonomisk stress, där hushållen ständigt jämför sig med andra som har bättre ekonomi. Författarna betonar hur familjerna på grund av den begränsade ekonomin sällan lämnar staden, hur de är hänvisade till fritidsaktiviteter som är kostnadsfria och hur de därmed spenderar mycket tid i det förhållandevis trånga boendet. Karakteristiskt för familjernas sociala nätverk är att även de levde under en liknande knapphet som familjerna själva, där alla upplevde att de hade liten möjlighet att påverka och styra sin tillvaro. I flertalet av Hjort och Salonens intervjuer uttryckte föräldrarna att det värsta med knappheten var att ständigt behöva berätta för sina barn att man inte har råd. Föräldrarna gav uttryck för en ständig oro att barnen skulle bli mobbade eller upplevas som avvikande på grund av den ekonomiska situationen (ibid).

4.3 Barns egna röster kring ekonomisk utsatthet

Enligt Salonens (2003) rapport ”*Barnfattigdom*”, kunde ekonomisk utsatthet enligt barnen själva innebära begränsade möjligheter att göra saker med vänner och minskade möjligheter att delta i fritidsaktiviteter. De flesta barn som levde under knapp ekonomi utövade trots begränsad ekonomi någon form av idrott, då deras fritidsaktivitet prioriterades inom familjen. Detta medförde som en vanlig konsekvens att andra familjemedlemmar och barnen själva fick dra in på annat. Begränsade möjligheter att göra saker var således den konsekvens av knapp ekonomi som oftast lyftes fram. Att inte kunna gå på bio med vänner eller att åka på semester med familjen, eller att inte ha de saker eller kläder som andra barn har var den konsekvens

som majoriteten av barnen återkom till. Enligt rapportens resultat tycks kläder och ägodelar fylla en viktig social funktion för barn. Detta får stöd av den engelska studie som visar att ekonomiskt utsatta barn i England uttryckte en stor oro för att se annorlunda ut och därför inte passa in (se Salonen, 2003). Återkommande i Salonens rapport nämner barnen som deltog i undersökningen de eventuella begränsningar som kan uppstå i relation till möjligheten till goda sociala relationer till exempel att inte kunna delta i aktiviteter och resor i skolan. Barnen trodde inte att begränsad ekonomi påverkade möjligheten till att få vänner, ändå uttryckte många att man kunde bli retad till exempel för sina kläder. Salonens forskning visade att barn, även om de inte blev mobbade eller utestängda på grund av knapp ekonomi, ändå kunde bära med sig en stark rädsla och oro för att bli det (ibid).

4.4 Barns position och delaktighet i samhället och i socialt arbete

Mattson (1998) betonar vikten av att skilja begreppet barns behov, vad de allmänt behöver, från vad det specifika barnet behöver. Enligt Mattson är barns allmänna behov och intressen gemensamma för alla barn, det kan till exempel vara omvårdnad, trygghet och god fostran, men också sådant som direkt kan relateras till aktning för barnets person och egenart. Mattson understryker att det enskilda barnets intressen, dess upplevelser, åsikter, vilja och önskningar om sin situation, framkommer först då barnet får uttrycka sin mening. Barnets mening och enskilda intresse står således enligt författaren i en direkt relation till varandra, då barnets enskilda intressen kan definieras först då barnet får ge uttryck för sin uppfattning och mening (ibid).

Mattsons (1998) granskning av tolv rättsfall i regeringsrätten, gällande LVU-processer visar att barnen i de tolv rättsfallen i mycket begränsad omfattning fick ge uttryck för sin mening. Istället inhämtades information och kunskap om barnet och dess situation vanligen genom att tjänstemännen tillfrågade vuxna i barnets omgivning till exempel föräldrar, lärare och så vidare. Mattson för en kritisk diskussion om varför barnen tycks vara så frånvarande i dessa ärenden, hon menar att det inte finns några hinder i lagstiftningen för att barnets personliga mening skall ges utrymme, istället står det enligt Mattson socialsekreterarna relativt fritt att utforma frågor och möten med barnen. Mattson betonar att det traditionellt sett finns ett synsätt att det är förknippat med svårigheter att intervjua barn, då det funnits en syn bland myndighetsutövare om att barn upplevs som opålitliga och lättpåverkade. Mattson refererar till Aronsson som i sina forskningsrön befäster att det är meningsfullt att intervjua barn, men

att det kräver kunskap om barn och deras förståelse av sin omgivning, men även hur man som professionell skall samtala med barn. Mattson resonerar i sin analys om att det eventuellt finns en tanke om att man vill skydda barnen. Hon anser att det är allmänt vedertaget att barn inte bör konfronteras med valsituationer eller pressas på synpunkter, däremot anser hon att barn inte borde ta skada av att träffa och samtala med en socialsekreterare om mötet arrangeras på ett lämpligt sätt (ibid).

Andersson (2000) understryker den så ofta förekommande spänningen mellan stödjande och kontrollerande insatser, det vill säga socialarbetarens uppgift att erbjuda människor hjälp och samtidigt se till att samhällets normer efterlevs. Hon reflekterar över barns position i socialt arbete, hon anser att det finns anledning att ifrågasätta huruvida barn är en maktlös grupp eller inte, i det sociala arbetet. Enligt Andersson finns det en rad forskningsrapporter som visar att barn förblir relativt osedda och ohörda i socialt arbete, något som blir komplext i en organisation som har barnets bästa som ledstjärna. Anderssons resonemang vittnar om hur teoribildning, forskning och politisk debatt kring barn och familj har kommit att fokuseras på vuxna. Barndomen i det moderna västerländska samhället har marginaliserats, utifrån att vuxenåldern anses ha ett överlägset värde och med en bild av barn som inkompetenta, sårbara och maktlösa. Andersson betonar att vuxnas makt dominerar barns personliga och sociala liv, denna makt är dock vanligen osynlig och har enligt den brittiske forskaren Scraton (se Andersson, 2000) en självklar legitimitet, där makt kan benämnas ansvar, kontroll kan kallas omsorg och regler kan ses som ett skydd. Ändå finns det enligt Andersson en tendens att allt mer uppmärksamma barn, såväl akademiskt som politiskt. Hon uppmärksammar den obalans som finns gällande barns delaktighet i det sociala arbetet, där socialarbetaren tycks besitta makten att definiera vad som är bäst för det enskilda barnet. Andersson refererar till Butler och Williamsson som i sin forskning uppmärksammat den etnocentrism som ligger i de vuxnas övertygelse om sin egen intuitiva förståelse och kunskap om barn och deras perspektiv. Det finns således enligt Andersson all anledning att tala med, lyssna på och informera barn för att på så sätt öka deras delaktighet. Slutligen menar Andersson att den stora utmaningen för det socialt arbete är att se både barn och vuxna som aktörer och aktiva subjekt (ibid).

5. TEORI

Nedan presenteras de teoretiska begrepp som används för att analysera empirin.

5.1 De tre P:na, provision, protection, participation

I studien används de tre P:na, *provision* – att tillgodose, *protection* – att skydda och *participation* – att delta, för att analysera materialet. Detta är en tankemodell som är ett verktyg för förståelse och överblick (Rasmusson 2003). Begreppen kan användas som en teoretisk modell för att undersöka, analysera och diskutera hur barnkonventionen tillämpas i praktiken. Modellen täcker inte in alla aspekter av barnkonventionen, men används som ett komplement till konventionen och som en metod att läsa den. De tre begreppen kan appliceras på barn som individer, men också som social kategori. Rasmusson lägger i sitt kapitel om *Barnkonventionen i socionomutbildningen*, i rapporten *FN:s Barnkonvention angår högskolan. Rapport från ett regeringsuppdrag* till ytterligare två P:n, prevention och promotion. Vi väljer dock att endast landa i de tre ursprungliga begreppen, då dessa är av störst relevans för vår analys av den data vi samlat in (ibid).

Provision – Detta begrepp handlar om att tillgodose barns basala behov, som mat, kläder, hälso- och sjukvård och utbildning. Det handlar utöver detta om social trygghet och välfärd och att få tillgång till särskilda resurser, samt om fördelningen av resurser mellan barn och vuxna. Detta begrepp är starkt kopplat till barnkonventionens artikel 6.2 ”Konventionestaterna ska till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling” (Rasmusson, 2003 s 89).

Protection – Detta begrepp handlar om barns rätt till bli skyddade av vuxna. Detta är ett ansvar som i första hand ligger på föräldrarna, men då föräldrarnas skydd inte längre är nog, så är det statens skyldighet att gå in och ge skydd. Detta inbegriper både skydd som alla barn behöver för sin utveckling, men också skydd från övergrepp, utnyttjande och vanvård. Utöver detta tillkommer skydd från faror i den fysiska miljön och från alla former av diskriminering. Principen konkretiseras bland annat i artikel 19 som innehåller regler om skydd mot övergrepp (Rasmusson, 2003).

Participation – Detta begrepp handlar om barns rätt att komma till tals och rätt till inflytande och medbestämmande. Det är centralt att barn får komma till tals i avgöranden som rör deras situation och omgivning, alltefter ålder och mognad. Det kan vara frågor som berör barnen på ett personligt plan, som till exempel vårdnads- och umgängesfrågor, eller när beslut fattas

inom socialtjänsten. Det är också viktigt att barnen som grupp får rätt till inflytande. Själva kärnan i detta begrepp framkommer i konventionens artikel 12, som handlar om barnens rätt att komma till tals (Rasmusson, 2003).

Det finns enligt Rasmusson (2003) ett spänningsförhållande mellan två olika perspektiv som inryms i barnkonventionens barnsyn, synen på barnet som objekt och synen på barnet som en aktör. Det första perspektivet innebär att barnet är ett objekt som är i behov av omsorg och skydd, vilket för tankarna till protection. I det andra perspektivet ses barnet som en kompetent aktör, med ett eget handlingsutrymme och som en medskapare i sin egen utveckling och socialisation, vilket för tankarna till participation. Detta spänningsförhållande är särskilt tydligt inom socialtjänsten där tjänstemännen ofta har en dubbel roll, där den ena är att utöva social kontroll och den andra är att ge stöd och behandlingsinsatser. Detta begränsar möjligheterna att möta barn på en jämlik basis (ibid). Friis (2003) menar att protection kan användas som ett argument av vuxna för att exkludera barnen i exempelvis beslut inom vissa samhällsområden, och därigenom får barnen inte full participation i samhället. Detta beteende legitimeras av en allmän syn om att den vuxne vet vad som är bäst för barnet. Kritikerna till barnkonventionen menar att barnen i själva verket inte fått mer att säga till om och att bestämma vad som är bäst, utan det är de vuxna som har definitionsmakten (ibid).

6. RESULTATREDOVISNING

I följande avsnitt redovisas intervjustudiens resultat som är organiserat utifrån de tre temana, kunskaper, möjligheter och tillvägagångssätt. Slutligen redovisas också resultatet av dokumentstudien.

6.1 *Kunskaper*

I denna del av analysen åskådliggörs socialsekreterarnas tankar och upplevelser kring sina kunskaper om barnperspektivet, samt de kunskaper som de anser sig behöva om barnperspektivet. På frågan om hur man kan tydliggöra ett barnperspektiv i organisationen svarade en respondent följande:

”Jag tror att det handlar om att vi måste ha kunskaper om det. Att vi blir medvetna om att det finns barn i vissa ärenden och vad vi kan göra för att träna oss på att se och uppmärksamma dem.” (Intervju 3)

Vi tolkar detta citat som att handläggaren tycker att kunskap är ytterst centralt och att barnen måste medvetandegöras i ärendena, men även att handläggarna på avdelningen måste bli tydligare i att beakta barnen.

Ovanstående citat styrker också att ett av barnkonventionens viktigaste syften med att tydliggöra ett barnperspektiv är att ta reda på hur barnet upplever och ser sin situation, samt att det är viktigt att i handläggningen föra ett resonemang kring vilka effekter ett beslut får för det enskilda barnet. Det finns mycket som tyder på att barn tidigare har varit tämligen osynliga i ärenden gällande ekonomiskt bistånd. I intervjuerna har det framkommit att några av socialsekreterarna anser sig behöva öva på att se barnen, samt att många tycker sig se en utveckling där barnen får mer och mer uppmärksamhet i dessa ärenden. Men de tycker också att det är viktigt att de har breda kunskaper om samhället och kommunen, så att de kan hänvisa vidare till andra instanser. Detta kan vara insatser riktade till utsatta barn, till exempel Flaskposten och Imbus, som är stödgrupper för barn till föräldrar med missbruksproblematik eller psykiska funktionshinder. Men socialsekreterarna behöver också kunskaper om insatser riktade till alla barn i kommunen, en socialsekreterare nämner till exempel att det är bra att veta vilka fritidssysselsättningar som finns till ett billigt pris. Det kan också vara kunskaper om till exempel frivilligorganisationer som har olika former av stödinsatser, det kan vara hjälp med läsläsning eller kostnadsfria aktiviteter. Detta belyses ytterligare i nedanstående citat:

”Jag tror att det är rätt viktigt att vägleda, att ha en stor kunskap om vad som finns för barn i samhället, att se det utifrån ett helhetsperspektiv.” (Intervju 6)

I likhet med socialtjänstlagens vision om att utgå från ett helhetsperspektiv upplever vi att socialsekreterarna eftersträvar att få en övergripande bild av såväl barnets situation samt om hur de kan vara till hjälp för att barnet skall kunna ta aktiv del av samhällslivet, en respondent ser det som sin uppgift att vara spindeln i nätet.

Något som handläggarna betonar samstämmigt är att de inhämtar kunskaper om de aktuella barnen nästan uteslutande genom att fråga föräldrarna. I detta upplever de att det är centralt med kunskaper kring samtalsteknik och träning i att lyssna på människor. En socialsekreterare

nämner också vikten av att lägga sina egna värderingar åt sidan och att höra vad klienterna egentligen säger. Socialsekreterarna ser det som en viktig del av sitt uppdrag att inhämta information om barnets situation, de betonar att de i samband med ”allvarliga” frågor till exempel om familjen är ställd inför ett vräkningshot eller riskerar att få sin el avstängd blir ännu viktigare att uppmärksamma barnen. De understryker att när en situation får konkreta följder för ett barn är det ytterst viktigt att socialsekreterarna beaktar detta i sin handläggning.

”Det är väl mycket att ta reda på information, det finns all anledning att fråga, att ta reda på hur det ser ut med nätverk och hur de mår och sådana saker. Sen kan det ju finnas allvarligare frågor som till exempel vräkningshot, el-avstängningar eller annat som verkligen påverkar barnen.” (Intervju 5)

Citatet ger också en bild av att det i alla sammanhang bör finnas ett resonemang om att barn alltid bör synliggöras.

Det har framkommit att socialsekreterarna upplever att det är viktigt med kunskaper kring barnperspektivet. De är oense om huruvida det behövs mer fortbildning i ämnet eller om det är tillräckligt. Många tycker att de aldrig kan få för mycket kunskaper. Alla nämner också att avdelningen tidigare i höst haft internutbildning om barnperspektivet, vilket medför att ämnet är aktuellt på avdelningen och därför kan det tänkas att de upplever att det diskuteras ganska mycket för närvarande. Eftersom alla är utbildade socionomer har de fått sina grundläggande kunskaper genom socialhögskolan, det uttrycks som generella kunskaper om barns behov och utveckling. Men också kring de lagar som berör barn. De har också förvärvat kunskaper genom personlig erfarenhet i arbetslivet, och detta är kunskaper som mer handlar om hur de kan göra i sitt dagliga arbete.

Barnperspektivet är något som prioriteras allmänt på avdelningen, vilket uttrycks av både chef och socialsekreterare. Några upplever att det finns en ständig diskussion kring barn och barnperspektivet på avdelningen. Andra upplever att det skulle behövas lite mer diskussioner. De flesta säger också att det finns möjligheter att prata om dessa frågor i handledningen, men det är ingen som uttrycker att de själva har gjort det vid något tillfälle. Däremot lyfter de ibland frågan i arbetsgrupper inom avdelningen. Många upplever också att det finns goda möjligheter att diskutera frågorna och enskilda ärenden med sin chef. Relationen mellan kunskaper om barnperspektivet och behovet av löpande diskussioner i ämnet åskådliggörs i följande citat:

”Kunskap måste man ha, det kan man nog inte få för mycket av, men det som jag tror är mer viktigt är diskussionerna och upprättande av riktlinjer och i det mer förtydligt hur man gör praktiskt.” (Intervju 6)

6.1.1 Sammanfattning

Studiens resultat visar att det i samband med handläggningen av ekonomiskt bistånd finns mycket kunskaper kring barn och barnperspektivet och hur det kan beaktas, dock finns det en avsaknad av kunskaper om hur socialsekreterarna skall gå till väga rent praktiskt. Socialsekreterarna efterlyser tydligt formulerade mål och riktlinjer som kan användas som ett stöd, men också som en hjälp för att komma ihåg att uppmärksamma barnen, i en handläggning som präglas mycket av socialsekreterarens möte med föräldrarna eller i vissa fall endast en av föräldrarna. Socialsekreterarna pekar också på vikten av ständiga diskussioner kring barnperspektivet på avdelningen och upplever att det finns goda möjligheter att föra diskussioner både med kollegor och med arbetsledning. Detta är ytterligare en källa till kunskap om barnperspektivet, då lagen och barnkonventionen är tolkningsbar och för att skapa en enhetlig syn på barn, där de gör en liknande bedömning i ärendena.

6.2 Möjligheter

För att kunna tydliggöra ett barnperspektiv krävs det en tydlig organisation och stöd från arbetsledning och kollegor, att det är legitimt att arbeta för att förankra ett barnperspektiv i samband med handläggning av ekonomiskt bistånd. Socialsekreterarna är överens om att synsättet på avdelningen är att barnperspektivet skall prioriteras och socialsekreterarna anser att de får gensvar från arbetsledningen när de gör bedömningar som tillvaratar barns intressen. Det är också prioriterat att socialsekreterarna skall lära sig mer om barnperspektivet. Detta är något som har växt fram under senare år, med en svag början efter ändringen av socialtjänstlagen 1998. Det upplevs således av samtliga respondenter som möjligt att på avdelningen sätta barnen i fokus. Organisationens struktur och en stor möjlighet till diskussion är förutsättningar som finns och som i praktiken enligt socialsekreterarna möjliggör ett förtydligande av ett barnperspektiv. Samtidigt har vi funnit en motsägelse, då nedanstående respondent ger uttryck för en rådande kluvenhet, där normens budskap och den rättsliga praxisen inte möts:

” Jag tycker att det är dubbelt, det ska jobbas med ett barnperspektiv, men det får inte kosta pengar, sen menar inte jag, jag är fullt med på att jobba med ett barnperspektiv inte innebär ett likhetstecken att det ska kosta pengar, man behöver inte pytsa ut en massa pengar, men det är en del av det. Det tycker jag är lite motsägelsefullt /.../ det hamnar oftast på pengarna och det ska det inte göra.”
(Intervju 6)

Respondenten är övertygad om att möjligheten att förankra och arbeta för ett barnperspektiv i viss mån handlar om att få tillgång till ekonomiska resurser, samtidigt som hon också betonar att de kan göra mycket som inte kostar pengar. Hon understryker att det är ett synsätt som måste förankras i verksamheten, där handläggarna medvetet lyfter barnen och tittar på hela deras situation i en verksamhet som kretsar kring familjernas ekonomi.

Enhetschefen berättar att det naturligtvis finns en budget att ta hänsyn till även när det gäller ekonomiskt bistånd, men att budgeten inte skall vara ett hinder om det finns ett behov. Dock upplever en socialsekreterare att det inte får kosta att prioritera barn, som vi tidigare nämnt. Någon säger också att det kan finnas begränsning i handläggningen av ansökningar över norm, då summan som kan beviljas är begränsad. Vi får också en känsla av att socialsekreterarna upplever att det finns större möjligheter att bevilja utöver norm till barn i familjer som varit aktuella på avdelningen för ekonomiskt bistånd under en längre tid. Alla säger dock att de får stöd från arbetsledningen när de vill bevilja ansökningar över norm till barnfamiljer. Vid elskulder, hyresskulder och hemutrustning väger det tungt om det finns barn i familjen.

Genom att jobba med de vuxnas planering, så att de på sikt blir självförsörjande, känner socialsekreterarna att de kan gynna barnen, vilket de menar är det sätt på vilket de tydliggör ett barnperspektiv i sin verksamhet. Nedanstående citat belyser hur en socialsekreterare beaktar barnets bästa i samband med dessa rättigheter.

”En del av barnperspektivet är ju ändå att man kan bevilja något till föräldrarna för att de ska må bättre, i sig blir det ju ett barnperspektiv då det påverkar barnen, det är ju rätt ofta man beviljar ett familjekort för träning och bad och sånt, eller att man beviljar föräldrarna något för stöd och stimulans för att kunna göra en resa tillsammans med barnen.” (Intervju 8)

Respondenten efterlever således barnkonventionens princip, som uttrycker att det till de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna hör rätten till goda livsbetingelser, vilket

bland annat inkluderar rätten till att få leva på en skälig levnadsnivå, men även barnens rätt till lek och fritid.

Den största möjligheten socialsekreterarna känner att det har för att uppmärksamma ett barnperspektiv är att fråga föräldrarna om barnen. Det handlar mycket om vad de frågar föräldrarna om. Några av socialsekreterarna menar också att informationsskyldigheten ger möjligheter, genom att de då har möjlighet att även de klienter som inte frågar efter bistånd över norm kan få möjlighet att ansöka om det. Det som också ger stora möjligheter är att socialsekreterarna skall göra individuella bedömningar.

Enligt barnkonventionen bör handläggare i varje beslutsprocess rörande barn fråga sig vilka konsekvenser besluten får för det enskilda barnet. Socialsekreterarna beskriver att de i en del beslut som berör barnen direkt beskriver vilka konsekvenser beslutet kan få för barnet, detta kan till exempel vara vid beviljande av en cykel eller fritidssysselsättning till det enskilda barnet, eller i beslut som väger extra tungt till exempel beviljande av elskulder och hyresskulder. Nedanstående citat ger en bild av att respondenten känner ett stort eget ansvar och utrymme som möjliggör en tillämpning av ett barnperspektiv:

”Jag tycker att mycket beror på mig själv, att jag frågar familjerna om barnet. Jag tycker också att det är föräldrarnas ansvar att berätta hur barnen har det. Men det skulle vara kul om barnen var med på besöken lite oftare. I alla fall om de är i skolåldern. Mycket beror nog på att jag frågar. Det är lätt att det glöms bort annars.” (Intervju 4)

I likhet med ovanstående citat har vi generellt kunnat se att både handläggare och ledning känner ett personligt ansvar för att förankra ett barnperspektiv i samband med ekonomiskt bistånd.

Socialsekreterarna nämner också att lagen säger att de skall ta hänsyn till barnen, den rättsliga praxisen skapar i sig en möjlighet, då den skall efterföljas av varje socialsekreterare. Det finns juridiskt en markering som understryker att det alltid i samband med socialbidragsutredningar skall göras en individuell behovsbedömning, och att särskild hänsyn skall tas till vad barnets bästa kräver.

Socialsekreterarna upplever sig få stöd i arbetet med att tydliggöra ett barnperspektiv genom den externa handledningen de får, men också i andra grupper inom avdelningen. Stödet ges genom att det i grupperna förs ständiga diskussioner, respondenterna nämner att de försöker att hitta gemensamma tolkningar av hur ett barnperspektiv skall verkställas i verksamheten, bland annat genom att diskutera enskilda ärenden, så att de gör så lika bedömningar som möjligt i de olika teamen. En socialsekreterare nämner också att genom den information som ekonomihandläggarna behöver för att kunna betala ut rätt bistånd till klienterna, kan socialsekreteraren få en påminnelse om att fråga familjerna kring barnen och att det också kan hjälpa dem att fråga ännu mer om barnen. Socialsekreterarna ser det som en viktig möjlighet att med hjälp av rubriken ”barnens situation” i dokumenten uppmärksamma och kontinuerligt påminnas om att ta reda på information om barnens situation.

6.2.1 Sammanfattning

Vi tolkar att socialsekreterarna upplever att de har relativt stora möjligheter att tydliggöra ett barnperspektiv. Där några av möjligheterna är att socialsekreterarna får stöd från organisation och ledning, då samtliga socialsekreterare tycker att det är en prioriterad uppgift att förankra ett barnperspektiv i verksamheten. En möjlighet som socialsekreterarna tycker är central är de möjligheter som lagen ger i vilken det tydligt uttrycks att myndigheter skall arbeta för att införliva ett barnperspektiv. En annan viktig möjlighet är att det finns utrymme att diskutera begreppet barnperspektiv, dess innehåll och konsekvenser, både generellt och i de enskilda ärendena.

6.3 Tillvägagångssätt

För att kunna förverkliga och tillämpa ett nytt perspektiv i en organisation behövs det tydliga mål och verktyg. Det viktigaste verktyget socialsekreterarna ger uttryck för att ha, för att inhämta information om barnen är genom att fråga föräldrarna om dem. De flesta tycker att det är ganska lätt och upplever att många av föräldrarna är stolta över sina barn och gärna pratar om dem. Enligt vår tolkning av socialsekreterarnas berättelser har rubriken ”barnens situation” kommit att bli ett mycket betydelsefullt verktyg för att synliggöra barnen i utredningar och i den fortlöpande handläggningen, vilket åskådliggörs av nedanstående citat:

”Ända sedan den rubriken kom in i dokumentationen, har i alla fall jag blivit bättre på att fråga kring barnens situation. För det är ju sällan som vi träffar

barnen själv. Det är väldigt sällsynt att de är med här. Men man vet att man måste kunna formulera något där och det brukar bli jättebra, för föräldrarna är väldigt glada för att prata om sina barn. De flesta föräldrarna är väldigt stolta över sina barn.” (Intervju 2)

Som vi ser i citatet ovan berättar socialsekreterarna att de tar reda på information om barnen genom att fråga föräldrarna och att de endast träffar barnen vid hembesök, vilket enligt respondenterna inte är vanligt förekommande. Många av socialsekreterarna tycker att den nuvarande situationen, där de vanligen inte träffar barnen, utan endast träffar föräldrarna, är bra. Några av respondenterna ger dock uttryck för att det skulle finnas en del vinster på att även träffa barnen i synnerhet när de blivit lite äldre. De som förespråkar att barnen inte skall involveras mer menar att man inte skall dra in barnen i föräldrarnas ekonomi, då det inte är barnens ansvar. En socialsekreterare nämner dock att det också händer att äldre ungdomar ibland kan kontakta handläggaren för att få information om till exempel hur det går till när ungdomen skall flytta hemifrån, eller bilda ett eget hushåll. En socialsekreterare betonar att det handlar om hur socialsekreteraren möter familjerna och det är viktigt att socialsekreteraren träffar familjerna, då det inte går att handlägga ekonomiskt bistånd endast via telefonkontakter med klienterna. Mötet måste präglas av närvaro och aktivt lyssnande, för att på så sätt få en så riktig bild som möjligt av familjens situation. Socialsekreteraren anser att det i sammanhanget är mycket viktigt med ett helhetsperspektiv, där handläggaren försöker få en bild av hela familjens förutsättningar och vilka resurser som finns för att nå självförsörjning.

Vårt resultat visar att många av socialsekreterarna har högt ställda mål i arbetet med att förankra ett barnperspektiv i samband med ekonomiskt bistånd då många av dem uttrycker att de är öppna för att det säkert finns mer de kan göra. En del menar att en viktig uppgift är att kunna hänvisa vidare till andra myndigheter och till saker barnen kan ha nytta av i kommunen, i detta sammanhang ses kunskapen kring kommunen som ett avgörande verktyg. Det är också många som upplever att klienterna behöver mycket mer än vad socialsekreterarna kan erbjuda, men att det inte alltid är deras uppgift att göra allt, utan att de många gånger måste hjälpa klienterna att hitta andra sammanhang där de kan få hjälp.

I stort sett alla socialsekreterare är överens om att det behövs tydliga riktlinjer och ramar för hur de skall arbeta med barn i ärenden om ekonomiskt bistånd. Några av socialsekreterarna uttryckte att avdelningen idag inte har så mycket rutiner kring barnperspektivet och efterlyser i intervjuerna mer praktiska ramar för hanteringen av barnperspektivet, en av

socialsekreterarna tyckte att det var mycket viktigt att det finns och nämnde också att det är på gång. Riktlinjer kan ofta levandegöra och tydliggöra konventionens barnsyn och principer, men också att stärka dess legitimitet och status, vilket är viktigt för det praktiska mötet med barnfamiljerna. I nedanstående citat ger en av socialsekreterarna uttryck för denna avsaknad av riktlinjer.

”Skriftliga riktlinjer har vi ju inga, men vad vi säger är ju att i rambesluten, skriver vi ju kortfattat om barnen, om de har dagisplats, vilken skola de går i och så vidare, det är ju väldigt faktabaserat, sen kanske man går vidare i de fallen då det finns anledning att nämna det, till exempel om det är ett sjukt barn, eller funktionshinder eller särskilda behov, alltså om det finns något som kan påverka ekonomin eller bedömningen.” (Intervju 3)

Detta citat tydliggör också vad socialsekreterarna skriver under rubriken ”barnens situation”, vilket vi tidigare nämnt är ett av de verktyg som socialsekreterarna använder.

6.3.1 Sammanfattning

Den slutsats vi kan dra är att det generellt finns en avsaknad av rutiner, riktlinjer och verktyg för att kunna tydliggöra ett barnperspektiv. Med detta som bakgrund upplever vi att de flesta av socialsekreterarna finner det svårt att praktiskt förverkliga den vision om ett barnperspektiv, som alla på avdelningen är överens om. Det enda tydliga tillvägagångssätt som vi kan se är samtalet med föräldrarna om barnen och deras situation. Detta är ett verktyg som socialsekreterarna tycker är betydelsefullt och användbart, men de betonar samtidigt att de önskar att det fanns ytterligare strategier för hur de skulle kunna konkretisera ett barnperspektiv i samband med ekonomiskt bistånd.

6.4 Resultat av dokumentstudien

I dokumentstudien eftersöktes bland annat vad socialsekreterarna faktiskt skriver under rubriken ”barnens situation”. I likhet med socialsekreterarnas berättelser visar resultatet av dokumentstudien att de under rubriken ”barnens situation” skriver om antal hemmavarande barn i familjen och eventuella placeringar utanför hemmet, samt boendeformer och umgänge om föräldrarna är skilda. De skriver vidare om hur barnens barnomsorg och skolgång ser ut och om barnen medverkar i någon form av fritidssysselsättning. Under andra rubriker i dokumenten har det i vissa fall funnits information om ifall barnet har kontakt med någon annan avdelning eller myndighet, det har också gått att utläsa om det funnits svårigheter kring

barnets hälsosituation. I bedömningarna i journalerna går det att utläsa ett resonemang, som visar att socialsekreterarna beaktar barnets bästa och använder detta för att motivera beslut, som till exempel rör fritidssysselsättning och hemutrustning, eller om familjen anses vara i behov av en gemensam aktivitet, till exempel en semesterresa.

Barnen och deras situation nämns ibland i sammanhang utöver rubriken ”barnens situation”, det framkommer att socialsekreterarna i en del fall väver in barnen i dokumenten och anteckningarna som helhet, då kan det gälla till exempel relationen mellan barn och föräldrar, eventuella vårdnadstvister eller en förändrad familjebild. Som motpol till detta finns det i de studerade dokumenten fall där det inte framgår att det finns barn i ärendet, förutom i beräkningar och hushållsbilden. I de fall då barnen nämns i journalerna har föräldrarna ofta ansökt om något utöver socialbidragsnormen, i dessa fall görs ofta bedömningar där socialsekreteraren resonerar kring behovet och huruvida det kan tillgodoses på annat sätt.

6.4.1 Sammanfattning

Sammanfattningsvis visar dokumentstudien resultat att socialsekreterarna skriver det de uppger i intervjustudien, dock skrivs det i vissa fall förhållandevis tunt om det enskilda barnet. I intervjuerna fick vi föreställningen om att de under rubriken ”barnens situation” alltid skriver om antal barn i familjen, skolgång, boendesituation, barnets hälsa och fritidssysselsättningar. Det som framkom i dokumentstudien var att det ofta skrivs om något av dessa ämnen, och då ganska kortfattat och faktabaserat, men det skrivs sällan om samtliga ämnen. Dokumentstudien visar att socialsekreterare i samband med handläggningen av ekonomiskt bistånd dokumenterar relativt lite om barnen. Det som gjorts för att tydliggöra ett barnperspektiv i dokumenten är införandet av rubriken ”barnens situation”. I dokumenten skrivs det kortfattat och faktabaserat om barnen. Dock har rubrikens införande, enligt socialsekreterarna fått som konsekvens att barnen uppmärksammas mer i samtalet med föräldrarna.

7. ANALYS

I denna del av uppsatsen analyseras de resultat som framkommit utifrån våra teoretiska begrepp, de tre P:na, provision, protection och participation. Resonemangen i analysen kommer att kopplas samman med den tidigare forskningen. I den vidare framställningen

redovisas ett P i taget, dock kan begreppen ibland inte diskuteras enskilt, utan att de andra vägs in.

7.1 Provision

Provision är ett begrepp, som innebär att barns grundläggande behov skall tillgodoses. Redan i lagtexten, som reglerar ekonomiskt bistånd kan vi se ett krav på att alla människor skall garanteras rätten till en skälig levnadsnivå. Eftersom begreppet skälig levnadsnivå är föränderligt, så definieras inte begreppet närmare i själva lagtexten. Dock skall en skälig levnadsnivå kunna tillgodoses genom socialbidragsnormen. Normen är uppsatt utifrån konsumentverkets beräkningar om vad som kan ses som existensminimum. Lagen och barnkonventionen medför att även barnen i likhet med de vuxna, skall garanteras en skälig levnadsnivå och att de skall få sina basala behov tillgodosedda, det kan vara mat, kläder, utbildning, men också rätten till lek och fritid. Även barn som lever i ekonomiskt utsatta familjer, till exempel barn som lever i familjer som uppstår ekonomiskt bistånd, skall enligt barnkonventionens principer och svensk lagstiftning få sina basala behov tillgodosedda och de har också rätt till det som krävs för en god utveckling. Vår tolkning är att lagens ambition är att barns utveckling och framtid inte skall påverkas av att barnet växer upp i en familj med ekonomiskt bistånd.

Vår studie visar att socialsekreterarna i samband med handläggningen av ekonomiskt bistånd i barnfamiljer ser det som en av sina viktigaste uppgifter att bevaka barnens rätt till att få sina behov tillgodosedda. De fundamentala behoven får alla barn i kommunen tillgodosedda. Många socialsekreterare trycker på vikten av att ge extra matpengar till barnfamiljer, när behovet uppstår. Socialsekreterarna uttrycker att barnen på grund av familjens ekonomiska situation många gånger är extra utsatta och att handläggarna därför ofta försöker att hjälpa dem genom att till exempel bevilja bistånd över norm till dessa barn. Detta förstärks också av att vi upplever att de anser att detta kan ha en skyddande effekt för barnen, när de kan medverka i fritidssysselsättningar och liknande. Vi upplever att handläggarna bevakar barnens rätt till ett aktivt samhällsdeltagande, de betonar även att barnen skall kunna leva ett så normalt liv som möjligt i jämförelse med sina jämnåriga. I den diskussion som socialsekreterarna för kring detta, understryker de att den ekonomiska ribban läggs vid vad andra låginkomsttagare på orten har råd med.

Mattson (1998) talar om barns behov i två termer, där hon gör en distinktion mellan de behov som är gemensamma för alla barn, och de behov som är specifika för det individuella barnet. Socialsekreterarna har således som uppgift att dels bevaka barns generella rättigheter, men även att i samband med utredningar och handläggning av ekonomiskt bistånd belysa det individuella barnets situation och de behov som det enskilda barnet kan ha. Socialsekreterarna i intervjuerna betonar detta mycket tydligt, de berättar om vikten av att göra individuella bedömningar då varje familjs situation är unik, men lyfter även fram att de strävar efter att göra liknande bedömningar i liknande ärenden, av rättssäkerhetsskäl. De ser den individuella bedömningen som en av de stora möjligheterna att tillgodose barnets behov och att kunna bevilja något utöver normen, det kan vara att bevilja en cykel eller en utflykt. På så vis tycker handläggarna att de tydligast klargör ett barnperspektiv i sin verksamhet.

Det som socialsekreterarna själv uttrycker att de är mindre bra på är att tillvarata den informationsskyldighet som lagen kräver av dem. I Socialstyrelsens (2003) rapport dras slutsatsen att de sociala myndigheterna måste bli bättre på att informera och upplysa sina klienter om deras rättigheter, vilket studiens respondenter på ett liknande sätt ger uttryck för. Socialsekreterarna på den avdelning vi förlagt vår studie vid har i en intern utbildning nyligen fått förtydligat från ledningsnivå skyldigheten att informera klienterna om rätten att ansöka över norm. Några av respondenterna säger att detta varit en nyttig påminnelse och att de nu skall försöka att förändra detta så att de informerar mer. Under 90-talet präglades samhället i stort av offentliga nedskärningar och sparkrav och dessa sparkrav fick rimligtvis även effekter för socialtjänstens hantering av det ekonomiska biståndet. Kanske är det så att det fortfarande finns en outtalad restriktivitet inom samhällets välfärdsinstitutioner, där socialsekreterarna är mer medvetna om de ekonomiska ramarna. Dock menar den chef vi intervjuat att klienterna måste uppnå en skälig levnadsnivå och deras behov måste tillgodoses oberoende av de ekonomiska ramarna, och att ett underskott i budgeten i sådana fall hellre får förklaras för politikerna mot bakgrund av att lagen har följts och att socialsekreterarna har sett till att klienterna levt på skälig levnadsnivå.

7.1.1 Slutsats

Den slutsats vi drar av vår analys utifrån begreppet *provision* är att barns grundläggande behov tillgodoses i samband med handläggningen av ekonomiskt bistånd i familjer som varit

aktuella under lång tid. De individuella bedömningarna är dock delvis beroende av att föräldrarna ansöker utöver norm för att deras barn skall beviljas något extra. Eftersom socialsekreterarna inte träffar barnen åligger det deras föräldrar att föra deras talan, och vad händer då med de barn vars föräldrar inte har möjlighet, vilja eller kunskap nog att efterfråga saker för barnens skull? En respondent säger mycket illustrativt att de som skriker högst, får också mest. Det finns grupper som är aktuella för ekonomiskt bistånd och som varken förmår eller orkar ge röst för sig själv eller sina barn. I detta har samhället genom socialsekreterarna en lagstadgad skyldighet att ytterligare fråga föräldrarna om barnets och familjens situation och ta reda på om det är något de kan bistå med. Dock upplever vi att socialsekreterarna själva är medvetna om denna situation och de riktar själva kritik mot sin verksamhet angående detta. Vi tror att denna medvetenhet skapar goda förutsättningar för framtida förbättringar gällande informationsskyldigheten

7.2 Protection

Detta begrepp handlar om barns rätt till att bli skyddade av vuxna. I samband med ekonomiskt bistånd finns det en tanke om att barn i vissa sammanhang behöver skyddas för att kunna säkerställas sin rätt till en god utveckling. I första hand är det föräldrarna som skall tillgodose detta skydd, men då föräldrarnas förmåga brister måste socialtjänsten gå in som ställföreträdare, då den sociala lagstiftningen säger att samhället har ett ansvar att bistå den enskilde som inte själv kan klara sin försörjning. Detta handlar om ett ekonomiskt skydd, där samhället skall garantera att även barn i familjer med ekonomiskt bistånd försäkras en skälig levnadsnivå. Barnen skall skyddas från ekonomisk utsatthet och utanförskap, detta görs genom att socialsekreterarna till exempel ser till att barnfamiljer som akut inte har pengar beviljas extra matpengar. Socialsekreterarna ger uttryck för att det är godtagbart att i samband med handläggningen av ekonomiskt bistånd inhämta information om barnen via föräldrarna. Vi upplever att detta delvis sker med baktanken om att barn inte bör involveras i mötet med socialtjänsten i samband med att föräldrarna ansöker om ekonomiskt bistånd. Socialsekreterarna anser att det är de vuxnas ansvar att ombesörja de ekonomiska frågorna, då detta ligger utanför barnens sfär. Dock menar många av socialsekreterarna att barnen bör få ökad insyn i familjens ekonomi i takt med ökad ålder och mognad.

Socialsekreterarna ger uttryck för att många av de barn de kommer i kontakt med är utsatta i den mening att de lever i en familj som uppstår socialbidrag. Vi upplever att

socialsekreterarna ser barnen som sårbara och i behov av omsorg, de anser därför att barnen bör skyddas från den ytterligare utsatthet, som de delvis tror att mötet med socialtjänsten kan innebära för ett barn. Detta överensstämmer med de forskningsresultat som visar att vuxenåldern har ett överlägset värde i relation till barndomen, där barnen betraktas som inkompetenta och sårbara, och där den vuxne har definitionsmakten om vad som är barnets bästa (Andersson, 2000). Barns behov av skydd utgör ett spänningsförhållande mot tanken om att barn är kompetenta aktörer, som bör ges handlingsutrymme. Det skydd som socialsekreterarna förespråkar innebär kanske i praktiken att de försöker att skydda barnen från den tuffa verklighet som socialsekreterarna vet att det innebär att leva i en familj med ekonomiskt bistånd. Vi tolkar att detta förhållningssätt sker med baktanke om att det bästa för barnet är att skyddas från vidare ansvar, socialsekreterarna vill inte lägga en börda på barnet genom att kräva barnens djupare delaktighet i familjens ekonomi. Å andra sidan skulle denna intention, om att barnet inte skall involveras för djupt i familjens ekonomi också kunna resultera i att barnets faktiska handlingsutrymme minskar. Många socialsekreterare uttrycker en tilltro till föräldrarnas förmåga att själv ta ansvar för sina barns utveckling och anser att de inte behöver involvera barnen i mötet med socialtjänsten, då det är upp till föräldrarna att bestämma hur familjen gör sina ekonomiska prioriteringar och hur de vill samtala med barnen om ekonomiska frågor. Kanske vittnar detta om att socialsekreterarna har en stor tilltro till människors resurser och att de inte vill kränka föräldrarnas integritet genom att involvera barnen i alltför stor utsträckning, då de förlitar sig på att föräldrarna har egen kapacitet att hantera familjens situation.

7.2.1 Slutsats

Människor som inte kan tillgodose sin försörjning på egen hand, berättigas till ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen. Barnen skall genom detta skyddas från ekonomisk utsatthet och utestängning från ett aktivt deltagande i samhällslivet. Den slutsats vi drar utifrån undersökningen är att socialsekreterarna anser att barn är i behov av skydd och inte skall involveras alltför djupt i handläggningen av ekonomiskt bistånd. Det finns skilda perspektiv i förklaringen om huruvida detta skydd av barnen är till gagn för barnets bästa eller om det inskränker barns rätt till delaktighet. Det finns således anledning att föra diskussioner i verksamheten och i socionomutbildningen, om hur detta skydd egentligen påverkar barnen och med vilken anledning det sker.

7.3 *Participation*

Begreppet participation understryker barnets rätt till inflytande och medbestämmande, att få komma till tals. Forskning tyder på att barn i det sociala arbetet av tradition förblir relativt osedda och ohörda (Hindberg, 1999). Mycket tyder på att information om barn i likhet med Mattsons (1998) undersökning inhämtas genom att föräldrarna får representera och förespråka barnens perspektiv. Detta ställs mot barnkonventionens barnsyn, i vilken barn ses som aktörer och fullgoda informationskällor i frågor rörande dem själva. Att barn trots sin sårbarhet är kompetenta att ge uttryck för sina upplevelser, känslor och sin vilja. Det är mycket tydligt i de intervjuer vi gjort att socialsekreterarna följer denna tradition och inhämtar informationen om barnen från föräldrarna. I denna bemärkelse blir barnen som individer relativt osedda och ohörda. Detta görs enligt vår tolkning mot bakgrund av att socialsekreterarna anser att barn inte bör involveras på ett djupare plan i familjens ekonomi. Flera socialsekreterare i studien ger uttryck för att barn inte bör ges ytterligare delaktighet i samband med handläggningen av ekonomiskt bistånd, då de inte anser att detta är nödvändigt utifrån sin arbetsuppgift, men även att barnen inte skall utsättas för en ytterligare påfrestning genom att behöva komma till socialförvaltningen. Mattson (1998) menar att barnets upplevelser av mötet med socialtjänsten är beroende av hur socialsekreteraren arrangerar mötet och att möjligheten för barnet att ge uttryck för sin upplevelse av sin situation snarare skulle kunna stärka barnet än att utgöra ytterligare en påfrestning.

En av huvudartiklarna i barnkonventionen understryker barns rätt att komma till tals, att utefter ålder och mognad få uttrycka sina åsikter. Vår studie visar att barn i familjer med ekonomiskt bistånd inte ges delaktighet i de beslut som rör dem. Detta förhållningssätt strider således mot barnens rätt att komma till tals och visionen om att barn skall betraktas som fullgoda informanter. Syftet med att tydliggöra ett barnperspektiv är att ta reda på hur barn ser och upplever sin situation, i detta avseende brister avdelningen, då de mycket sällan träffar och samtalar med barnen. Barnperspektivets möjlighet till tolkning medför att en förankring av ett barnperspektiv är unikt för varje enskild verksamhet. Enligt socialstyrelsens rapport (2003) innebär ett barnperspektiv i samband med ekonomiskt bistånd inte att handläggarna skall göra alltför ingående undersökningar om barnens situation, då de inte handhar barnavårdsutredningar, detta skulle kunna vara kränkande både för föräldrarna och för barnen. Dock har de en skyldighet att i yttersta mån beakta barnets bästa i beslut som rör dem.

Socialsekreterarna har i detta avseende en mycket svår uppgift att balansera mellan att hjälpa och att hysa tilltro till människors egen förmåga. En socialsekreterare ger uttryck för att föräldrarna har det yttersta ansvaret för barnen, och att det är viktigt att inte frånta föräldrarna deras föräldraskap. Föräldrar bör inte ”omyndigförklaras” för att de inte kan försörja sin familj. Trots att en familj lever under ekonomisk utsatthet, kan föräldrarna ha väldigt många andra kvalitéer som gagnar barnet varvid socialsekreteraren uppgift blir att stödja familjens självständighet och självbestämmanderätt. Utifrån de möjligheter som finns i verksamheten och utifrån verksamhetens former har avdelningen som vi undersökt, formulerat en innebörd av barnperspektivet. Detta innebär att socialsekreterarna genom att stödja föräldrarna på vägen mot självförsörjning indirekt beaktar barnens bästa, då de anser att det gynnar barnen att föräldrarna kan försörja sig själva, vilket överensstämmer med den sociala lagstiftningens ambition. En socialsekreterare nämner att självförsörjning gynnar barnen på så vis att föräldrarnas självförtroende återvinns genom att de får ett arbete och därmed en känsla av att inte ligga samhället till last, samt att föräldrarna finner en naturlig plats i samhället. Det gynnar också barnen att föräldrarna har inkomster som ofta ökar de ekonomiska marginalerna, då barnens delaktighet i samhället kan förbättras och de kan också känna en ökad normalitet.

Många av socialsekreterarna på avdelningen för ekonomiskt bistånd uppger att de utgår från ett vuxenperspektiv. Forskningen visar att det bör uppmärksammas att vuxna ofta tror sig veta vad som är barnets bästa, utifrån sin erfarenhet av att själv ha varit barn, eller att de har egna barn (Andersson, 2000). Socialsekreterare besitter den slutliga makten att definiera vad som är barnets bästa, föräldrarna har i sin tur makt att ge uttryck för barnets åsikter, då de fått i uppgift att vara ställföreträdare för sina barn. Det är betydelsefullt att inte låta de stereotypa bilderna av barndomen ta överhanden, då forskningen pekar på att det inte finns en universell barndom, utan att barndomen snarare är unik och beroende av bland annat sin sociala och kulturella kontext (Andersson, 2000).

7.3.1 Slutsats

Den slutsats vi drar är att socialsekreterarna inte träffar barnen, varvid det kan diskuteras hur pass delaktiga barnen faktiskt är och hur pass delaktiga de skall vara i samband med handläggningen av ekonomiskt bistånd. Studien visar att barnen ges en mycket begränsad möjlighet till delaktighet i handläggningen av ekonomiskt bistånd, då det främsta verktyget socialsekreterarna använder är rubriken ”barnens situation”, där de skriver om det som

föräldrarna berättar om barnens situation. Innehållet under rubriken är väldigt faktabaserat, som dokumentstudien visar, det ger en bild av barnets situation, men erbjuder inte barnet någon direkt delaktighet. Barnen får aldrig ge uttryck för sina egna åsikter, då socialsekreterarna inte anser att detta i sammanhanget är nödvändigt. Resultatet av studien visar att socialsekreterarna på avdelningen för ekonomiskt bistånd i studien har en gedigen kunskap om barnperspektivet, samt att de försöker att ha barnets bästa för ögonen i bedömningarna. Studien visar att socialsekreterarnas resonemang om att skydda barnen från djupare involvering i ekonomiska frågor delvis kan legitimera att barn exkluderas i beslut som rör dem och barnen ges därmed inte den möjlighet till delaktighet som de har rätt till enligt lag.

7.4 Summering

I summeringen ges en sammanfattning där frågeställningarna kort besvaras.

Vårt resultat visar att ett tydliggörande av barnperspektivet i handläggningen av ekonomiskt bistånd i praktiken innebär att handläggarna som en ledstjärna i sitt arbete alltid eftersträvar att ha barnets bästa för ögonen i beslut och bedömningar. Ett barnperspektiv tar sig uttryck genom att handläggarna inhämtar information om barnen från föräldrarna och på så vis belyser barnens situation samt att de indirekt arbetar för ett barnperspektiv genom att hjälpa föräldrarna till självförsörjning.

Socialsekreterarna i studien följer socialtjänstlagen och har i viss mån ett barnperspektiv, genom att de beaktar barnets bästa i beslutsprocessen och genom att de förefaller vara noggranna med att fråga föräldrarna om barnen. Dock kan det ifrågasättas om de lever upp till de ambitioner som finns i barnkonventionen, om att barn ska komma till tals i frågor som rör dem. Den dialog med barn, som borde ha kommit som en konsekvens av barnkonventionen saknas i handläggningen av ekonomiskt bistånd.

För att ha ett barnperspektiv i handläggningen av ekonomiskt bistånd anser socialsekreterarna att det behövs rättslig kunskap om barns rättigheter och socialtjänstens ansvar, men även en generell kunskap om barns utveckling. Detta är kunskaper som förvärfvas vid grundutbildningen till socionom. De behöver även ta tillvara diskussioner och erfarenheter som förvärfvas i det dagliga yrkesarbetet. Detta är kunskaper som socialsekreterarna upplever

att de besitter, men de betonar också att det ständigt krävs nya kunskaper för att kunna utveckla och bli bättre på att tydliggöra ett barnperspektiv i verksamheten.

Socialsekreterarna upplever att de har ett fullgott stöd från arbetsledningen och kollegorna, då det är en prioriterad uppgift att i organisationen arbeta för att tillvarata barns intressen. Stödet från arbetsledning och kollegor tar sig uttryck genom att det ges möjligheter till diskussioner och fortbildning i frågor som rör barnperspektivet. Det finns således enligt socialsekreterarna goda möjligheter att beakta barnets bästa. De upplever att de ekonomiska ramarna är relativt generösa, i beslut där de har en god motivering om att det stärker barnet.

Resultatet av vår studie visar att socialsekreterarna uttrycker en saknad av rutiner och riktlinjer för att förankra ett barnperspektiv i verksamheten. De verktyg de har för att belysa barnens livssituation är att de genom samtal med föräldrarna inhämtar och samlar information om barnet i dokumentationen, under rubriken ”barnets situation”.

8. SLUTDISKUSSION

I slutdiskussionen lyfts några av de frågor och reflektioner som studien och dess resultat väckt, under forskningsprocessen. Läsaren bör vara uppmärksam på att detta på inget sätt är några absoluta sanningar, utan endast tankar och funderingar i ett försök att skapa en förståelse för hur samhället och myndigheterna ser och bemöter barn.

Barns ökade frigörelse kan ses som ett vidare led i kvinnans frigörelse. Då kvinnorna började förvärvsarbeta, friställdes barnen från mödrarna och blev en egen grupp, vilken för första gången hamnade i fokus i den offentliga debatten, då samhället var tvunget att utveckla andra möjligheter till barnomsorg. Synen på barn och barndomen har under senare halvan av 1900-talet kommit att förändras. Genom FN:s barnkonvention, skapades en gemensam barnsyn, då barns rättigheter för första gången formulerades i ett gemensamt dokument. Frågan är om konventionen fick det genomslag som förespråkarna hade hoppats på. Kritiker mot barnkonventionen menar att barn i själva verket inte fått större utrymme att ge uttryck för sina tankar och upplevelser kring sin situation och att de inte får vara med och bestämma vad som är bäst för dem själva (Hammarberg, 1992). Detta överensstämmer med vårt resultat, som visar att socialsekreterarna har definitionsmakten att formulera vad som är bäst för barn. Vi tror att myndighetsutövare som genom sin profession kommer i kontakt med barn, eftersträvar

att synliggöra barn och beakta barnets bästa. Vi tycker oss här se en motsättning, då många myndighetsutövare inte samtalar med barn.

Det finns i dagens samhälle en risk att barn betraktas som en homogen grupp och att barns individualitet faller i glömska. Trots att det finns en allmän föreställning om att barn ska betraktas som fullvärdiga individer, ser vuxna i stor utsträckning barn som sårbara och i behov av skydd. Barn är i viss mån i behov av skydd av vuxna, men detta får inte konkurrera ut deras rätt att få uttrycka och få gehör för sina åsikter.

Inom den avdelning där vi genomfört vår studie tycker vi oss se att många av handläggarna har högt ställda mål och goda intentioner för att vara till hjälp för sina klienter. Många av klienterna och barnen är, enligt socialsekreterarna redan mycket utsatta och vi upplever att socialarbetarna vill skydda dem från ytterligare utsatthet, dock tror vi att det inte går att skydda barn från den verklighet de lever i, då många av barnen troligen är medvetna om familjens begränsade ekonomiska tillgångar. Vi tror att denna medvetenhet hos barnen delvis är ett resultat av att de lever i ett högkonsumtionsamhälle, där normaliteten förskjutits mot en högre konsumtion och där det blir svårare att leva på marginalen.

Vi har reflekterat över att socialsekreterarna genom att definiera att barnen är i behov av skydd i viss mån kanske försöker att skydda sig själva. Det finns en ovana hos socialsekreterare som inte arbetar direkt med barn, att samtala med dem, detta kan skapa en osäkerhet och kanske till och med en rädsla, en rädsla som måste övervinnas om barn skall kunna bli mer delaktiga i socialt arbete. Det finns naturligtvis många faktorer som gör att det kan vara svårt att samtala med barn i samband med myndighetsutövning. Socialsekreterarna är många gånger begränsade av tid och rum och ekonomiska ramar. En fråga som studien väckt är hur mycket barns inflytande är värt, hur mycket samhället tillåter att det får kosta och hur prioriterad uppgiften att förankra barns rätt i samhällslivet är?

Arbetet och utvecklingen med att förankra ett barnperspektiv i samhället och dess institutioner är en lång process (Rasmusson & Andersson, 2001). I samband med handläggningen av ekonomiskt bistånd på den avdelning vi undersökt, har de påbörjat arbetet med att införliva detta nya perspektiv, men de har som respondenterna själv ger uttryck för möjligheter att förbättra och förtydliga barns delaktighet. I denna process, tror vi att vi alla i egenskap av

vuxna och medborgare har ett ansvar att medvetandegöra den allmänna barnsynen och att börja betrakta barn som fullvärdiga individer.

En betydelsefull kunskap att bära med sig i det sociala arbetet är att skapa förståelse utifrån vilket perspektiv man arbetar och möter barn. Det vi noterar både i undersökningen och i vår egen process är att det är lätt att omedvetet utgå ifrån ett barnperspektiv som grundar sig på den vuxnes erfarenhet av att en gång ha varit barn. För att stärka ett barnperspektiv vid handläggning av ekonomiskt bistånd krävs det kanske en vidare forskning, där barnen tillfrågas om hur de upplever och önskar att kontakten med socialtjänsten ska se ut.

KÄLLFÖRTECKNING

- Andersson Andreas (2004), *Att leva på marginalen, en intervjuundersökning om försörjningsstöd, föräldraskap och barns behov*, Sollentuna: FoU-Södertörn,
- Andersson Gunvor och Hollander Anna (1996). Den sociala barnvården. I: Andersson G, Aronsson K m fl (red), *Barnet i den sociala barnvården*. Stockholm: Liber.
- Andersson, Gunvor (2000), Barnen i socialt arbete. En maktlös grupp? I: Meeuwisse A, Sunesson S, Swärd H (red.) *Socialt arbete. En grundbok*. Falköping: Natur och kultur,
- Bell, Judith (2000), *Introduktion till forskningsmetodik*, Lund: Studentlitteratur
- Denscombe, Martin (2000), *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällvetenskaperna*, Lund: Studentlitteratur
- Edlund Elsie (1992), Socialtjänsten och barnets rätt, I: Rembe Annika (red.), *Barnets rättigheter och samhällets skyldigheter. Lagar och regler*, Stockholm: Wahlström & Widstrand
- Friis, Eva (2003), Sociala utredningar om barn. *En rättssociologisk studie av lagstiftningens krav, utredningarnas argumentationer och konsekvenser för den enskilde*, Lund: Studentlitteratur
- Halleröd, Björn (2000), Socialbidragstagande och fattigdom. I: Puide Annika (red), *Socialbidrag i forskning och praktik*, Stockholm: Gothia
- Hammarberg, Tomas (1992), Alla barns rättigheter. I: Rembe Annika (red.), *Barnets rättigheter och samhällets skyldigheter. Lagar och regler*, Stockholm: Wahlström & Widstrand
- Hammarberg, Tomas (1995), Barns rättigheter. En ny attityd. I: Dunér Bertil (red.), *FN och de mänskliga rättigheterna*, Falun: Jurisik och samhälle.
- Hindberg, Barbro (1999), När omsorgen sviktar. Om barns utsatthet och samhällets ansvar, Stockholm: Rädda barnen
- Hjort, Torbjörn och Salonen, Tapio (2000), *Knapphetens boningar. Om fattiga barnfamiljers boende och ekonomi*, Meddelande från socialhögskolan, Lund
- Larsson S, Lilja J, Mannheimer K (2005), *Forskningsmetoder i socialt arbete*, Lund: Studentlitteratur
- Mattson, Titti (1998), Barnens mening i LVU-processen, I: Socialvetenskaplig tidskrift. 5 (1998:1) s 45-57
- Rasmusson, Bodil och Andersson Ola (2001), *Med barnkonventionen som karta och kompass i kommuner och landsting*, Stockholm: Barnombudsmannen och kommentus förlag

- Rasmusson, Bodil (2003), Barnkonventionen i socionomutbildningen, I: Högskoleverket 2003:6R, *FN:s barnkonvention angår högskolan. Rapport från ett regeringsuppdrag*, Kalmar: Lenanders Grafiska AB
- Rembe, Annika och Lindh, Marianne (1992), Barnets försörjning, I: Rembe Annika (red.), *Barnets rättigheter och samhällets skyldigheter. Lagar och regler*, Stockholm: Wahlström & Widstrand
- Repstad, Pål (1999), *Närhet och distans. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*, Lund: Studentlitteratur
- Salonen, Tapio (2003), *Barns ekonomiska utsatthet. Årsrapport 2003*. Stockholm: Rädda barnen
- Socialstyrelsen (2000), *Handbok om ekonomiskt bistånd*, Modin-tryck
- Socialstyrelsen (2003), *Barnperspektiv vid handläggning av ekonomiskt bistånd*, Stockholm: Erlanders Gotab
- Vetenskapsrådet (2002), *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, Stockholm: Erlanders Gotab

BILAGOR

Bilaga 1: Informationsbrev

Hej!

Lund 051110

Vi är två stycken blivande socionomer som studerar sjätte terminen på socialhögskolan, institutionen för socialt arbete i Lund. Som en del av vår utbildning inom kursen *barn och unga i socialt arbete* har vi som uppgift att genomföra en studie, vars innehåll skall mynna ut i en c- uppsats.

Vi är intresserade av att undersöka vilka möjligheter, kunskaper och tillvägagångssätt handläggare inom socialtjänsten har för att uppmärksamma och tillgodose barns behov, i familjer med ett långvarigt bidragsberoende. Vi tror att du och dina kolleger i ert arbete och genom er profession, har värdefulla kunskaper och erfarenheter som är betydelsefulla för vår studie. Vi skulle därför vara tacksamma om du kunde medverka vid en intervju, som uppskattningsvis ta cirka 60 minuter att genomföra. Under veckorna 46 och 47 har vi avsatt tid för intervjuer, vi är flexibla angående tidpunkt, varvid du bäst lämnar besked till Angelica Karlsson vilken tid och datum som passar dig.

Då vi är intresserade av att få en generell bild av barnperspektivet i samband med handläggningen av ekonomiskt bistånd, kan din anonymitet försäkras, vi har tystnadsplikt och dina svar kommer inte att föras vidare i andra sammanhang. Uppsatsen kommer att publiceras och vara tillgänglig på Lunds universitets nätsida för uppsatser.

Du och dina kolleger är varmt välkomna att medverka vid det seminarium i januari månad, som är plats för vår kommande uppsats disposition. Om du har förfrågningar angående vår uppsats/studie får du gärna kontakta vår handledare Eva Friis som är tillgänglig på telefonnummer 046-222 32 76, alternativt via e-post: eva.friis@soc.lu.se. Du kan också kontakta någon av oss.

Med vänliga hälsningar

Angelica Karlsson
046-15 25 24
angelica@bavris.com

Mathilde Petersson
0418-214 10
Tilde80@hotmail.com

Bilaga 2: Intervjuguide socialsekreterare

Kunskaper

- Vilken utbildning har du?
- Hur länge har du varit yrkesverksam?
- Hur länge har du arbetat med ekonomiskt bistånd?
- Vilka är dina arbetsuppgifter?
- Hur tror du att en familjs ekonomiska villkor påverkar barn?
- Vilken kunskap har du för att kunna tolka och tillämpa barnperspektivet i handläggningen av ärenden med långvarigt ekonomiskt bistånd? – Var har du fått denna kunskap? – Har du erbjudits fortbildning inom organisationen, eller förvärvat kunskapen på annat sätt? – Behövs det mer kunskaper i ämnet?

Möjligheter

- Vilka möjligheter upplever du att du har att uppmärksamma barns situation i ärenden med långvarigt ekonomiskt bistånd? - Ge gärna exempel.
- Hur påverkar delegationsordningen din möjlighet att fatta beslut i dessa ärenden?
- Vilket stöd och vilken vägledning anser du att du har från arbetsledare och organisation för att uppmärksamma barns behov. – Finns det möjlighet att ta upp den här typen av frågor i handledning eller andra forum?
- Hur tycker du att ni lyckas med att implementera FN:s barnkonvention på din arbetsplats?

Tillvägagångssätt

- Finns det några rutiner för att uppmärksamma barns perspektiv i handläggningen av ärenden med långvarigt ekonomiskt bistånd?
- Hur beskriver du barnets situation i dokumentationen?
- Vad gör du för att uppmärksamma barns situation i kontakten med familjen? – Vilka verktyg finns för att tillvarata barns perspektiv?
- Är det något annat du vill tillägga?

Bilaga 3: Intervjuguide till enhetschef

- Vilken utbildning har du?
- Hur länge har du varit yrkesverksam?
- Hur länge har du arbetat med ekonomiskt bistånd?
- Hur är enheten för ekonomiskt bistånd organiserad?
- Hur tror du att en familjs ekonomiska villkor påverkar barn?
- Vilket utrymme tycker du att organisationens struktur ger för att uppmärksamma barns behov?
- Hur påverkar de ekonomiska ramarna möjligheten att i verksamheten uppmärksamma barn i familjer med långvarigt ekonomiskt bistånd?
- Finns det fastställda mål och riktlinjer med anknytning till SoL 1 kap 2§ *”När åtgärder rör barn skall det särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver.”*
- Hur ser delegationsordningen på avdelningen ut?
- Hur tycker du att ni lyckas med att implementera FN:s barnkonvention på din arbetsplats?
- Vilka riktlinjer och rutiner finns för att uppmärksamma barns perspektiv i handläggningen av långvarigt ekonomiskt bistånd?
- Vilka riktlinjer finns för att beakta barnperspektivet i dokumentationen?
- Vilken yrkesmässig kompetens anser du behövas för att kunna ha ett barnperspektiv i handläggningen av ekonomiskt bistånd?
- Har personalen fått utbildning om barnperspektivet eller på annat sätt getts möjlighet att reflektera över vad ett barnperspektiv i handläggningen kan innebära i praktiken? Hur ser dessa möjligheter ut?
- Är det något annat du vill tillägga?